

16:2006 ARBEJDSPAPIR

Mette Deding,
Torben Fridberg &
Vibeke Jakobsen

EN PILOT UNDERSØGELSE BLANDT INDVANDRERE FRA TYRKIET 2005

BØRN, INTEGRATION OG LIGESTILLING

En pilot undersøgelse blandt indvandrere fra Tyrkiet

***Mette Deding,
Torben Fridberg og
Vibeke Jakobsen***

***Teori og metode
Arbejdspapir 16:2006***

Socialforskningsinstituttets arbejdspapirer indeholder foreløbige resultater af undersøgelser og forarbejder til artikler eller rapporter. Arbejdspapirer udgives i et begrænset oplag som grundlag for en faglig diskussion, der indgår som led i forskningsprocessen.

Læseren bør derfor være opmærksom på, at resultater og fortolkninger i den færdige rapport eller artikel vil kunne afvige fra arbejdspapiret. Arbejdspapirer er ikke omfattet af de procedurer for kvalitetssikring og redigering, som gælder for instituttets forskningsrapporter.

Om arbejdspapiret

Formålet med dette arbejdspapir er at opsamle viden om indsamling af spørgeskemadata blandt etniske minoriteter, samt afrapportere resultatet af en pilot undersøgelse foretaget blandt indvandrere fra Tyrkiet i september 2005. Arbejdspapiret består således af 3 dele: 1) en opsamling af problemstillinger, der er særligt forekommende, når man vil interviewe indvandrere fra specielt ikke-vestlige lande, primært baseret på international litteratur. 2) En kortlægning af tidligere danske spørgeskemaundersøgelser, der har været rettet mod etniske minoriteter, i forhold til metode og svarprocent. Og 3) afrapportering af resultatet fra pilot undersøgelsen.

Arbejdspapiret peger på en række faktorer, som særligt volder problemer i forhold til at interviewe indvandrere, specielt fra ikke-vestlige lande. Dette gælder problemer i forhold til at skabe kontakt til respondenterne, at motivere til at deltage i undersøgelsen, sprogproblemer og problemer i interviewssituationen - især ved interview af kvinder. Endvidere peges der i arbejdspapiret på en række områder, hvor det vil være oplagt at lave yderligere metodestudier på et større datamateriale.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	3
1.1 Undersøgelsen baggrund og formål	3
1.2 Undersøgelsens metode	4
1.3 Læsevejledning	6
2. Erfaringer fra metode-litteraturen	6
2.1 Stikprøve bortfald	7
2.2 Bortfald på enkelte spørgsmål.....	11
2.3 Spørgsmåls formulering.....	12
2.4 Sprogproblemer.....	13
2.5 Interviewer-effekter	14
2.6 Pilot undersøgelser	16
2.7 Hvad kan vi lære fra metodelitteraturen?.....	17
3. Erfaringer fra tidligere danske undersøgelser	18
3.1 Oversigt over danske spørgeskemaundersøgelser.....	18
3.2 Hvad kan vi lære af de tidligere danske undersøgelser?	31
4. Resultater af pilotundersøgelsen	33
4.1 Bortfaldsanalyse.....	34
4.2 Interviewerspørgsmål.....	36
4.3 Debriefingen.....	40
<i>Introduktionsbrevet</i>	41
<i>Problemer med interviewsituationen</i>	42
5. Konklusion og diskussion	42
Litteratur.....	47
Bilag 1. IP-brev	54
Bilag 2. Interviewer instruktion	55
Bilag 3. Spørgeskema	59

1. Indledning

1.1 Undersøgelsen baggrund og formål

Igennem de sidste 20 år er antallet af indvandrere i Danmark med oprindelse i ikke-vestlige lande steget betydeligt, og behovet for viden om disse grupper, og om hvordan de integreres i det danske samfund, er derfor også vokset. En væsentlig metode til at få viden om integration af indvandrere er anvendelsen af spørgeskemaundersøgelser. I de senere år har indvandrere udgjort en stigende andel af interviewpersonerne i de nationale spørgeskemaundersøgelser. Derudover er der lavet specielle spørgeskemaundersøgelser med indsamling af data blandt forskellige større indvandrergrupper. Én erfaring fra disse undersøgelser er, at svarprocenten typisk er lavere for indvandrerne end for majoritetsbefolkningen, hvilket viser, at det kræver specielle tiltag at lave spørgeskemaundersøgelser af en god kvalitet blandt disse grupper.

Udover svarprocenten kan der også være andre metodemæssige udfordringer ved at interviewe indvandrere. Har respondenter fx besvær med at forstå og tale dansk kan det påvirke kvaliteten af besvarelsen. I nogle undersøgelser har familiemedlemmer hjulpet med at oversætte spørgsmålene, hvilket kan give bias i svarene, hvis respondenter svarer anderledes, når der er familiemedlemmer til stede. Et andet problem er, at meningen af spørgsmålene kan ændres, hvis de oversættes. Dette kan også være et problem ved anvendelse af tosprogede interviewere.

I dette arbejdsrapport beskrives og evalueres en pilot-spørgeskemaundersøgelse blandt indvandrere med oprindelse i Tyrkiet, som er gennemført i efteråret 2005 af Socialforskningsinstituttet. Det overordnede formål med pilotundersøgelsen er at identificere specifikke problemer forbundet med indsamling af spørgeskemadata blandt indvandrere for at få et bedre fundament for fremtidige spørgeskemaundersøgelser blandt indvandrere. Det er i den forbindelse vigtigt både at fokusere på, hvordan svarprocenten kan øges, og på hvordan man sikrer en høj kvalitet af de besvarelser, som rent faktisk indsamles.

Pilotundersøgelsen har dog også to mere konkrete formål. For det første skal pilotundersøgelsen fungere som afsæt for et større metodestudie af spørgeskemaundersøgelser blandt indvandrere. Pilotundersøgelsen skal bruges som inspiration til, hvilke problemstillinger der er særligt vigtige at undersøge nærmere. For det andet skal den fungere som test til en større spørgeskemaundersøgelse, hvor 18-45-årige indvandrere med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan og Iran skal interviewes, blandt andet om indvandringshistorie, sprogkundskaber, uddannelse (både dansk og medbragt), beskæftigelse og jobsøgning, samspil mellem familie og arbejdsliv, religion, karakteristika ved netværk, og holdninger omkring beskæftigelse og kønsroller hos interviewpersonen selv og i netværket. Tidlige-

re erfaringer med fx at spørge til indvandreres holdninger, netværk og holdninger i netværket er meget begrænset, og derfor er det vigtigt at teste spørgsmålene. Erfaringerne omkring spørgsmålsformulering fra såvel pilotundersøgelsen som den efterfølgende undersøgelse er derfor også relevante for fremtidige spørgeskemaundersøgelser, idet de spørgsmål, der er medtaget, er meget relevante for analyser af integration, herunder integration på arbejdsmarkedet.

1.2 Undersøgelsens metode

Pilotundersøgelsen består dels af en litteraturoversigt og dels af en interviewundersøgelse. Litteraturoversigten er brugt som en hjælp til at opstille de relevante problemstillinger i pilotundersøgelsen og til at sætte resultaterne af pilotundersøgelsen ind i en ramme. Vi har lavet en oversigt over resultater fra internationale og danske undersøgelser af metodeproblemstillinger i forbindelse med spørgeskemaundersøgelser, som efter vores mening har særlig relevans for pilotprojektet, dvs. problemstillinger i forbindelse med indsamling af spørgeskemadata blandt indvandrere. Derudover har vi samlet op på erfaringerne fra tidligere danske undersøgelser, som har indsamlet spørgeskemadata blandt indvandrere.

Til interviewundersøgelsen er der udtrukket en bruttostikprøve på 106 indvandrere i alderen 18-45 år, der har oprindelse i Tyrkiet, og som er bosiddende i hovedstadsområdet. Gruppen af indvandrere fra Tyrkiet er valgt, fordi denne gruppe er en af de største grupper af indvandrere i Danmark. Samtidig har tidligere undersøgelser peget på, at andelen af opnåede interviews ofte er særligt lav blandt indvandrere fra Tyrkiet (se Mørkeberg 2002). Der er forskelle mellem de forskellige indvandrergrupper med hensyn til villighed til at deltage i undersøgelser, og de enkelte spørgsmåls relevans og forståelighed kan også være forskellig. Af overvejende praktiske grunde blev det dog besluttet, at den relativt lille dataindsamling kun skulle omfatte én gruppe efter oprindelsesland. Herved skulle introduktionsbrevet ikke oversættes til flere sprog og antallet af sprogkyndige interviewere, der skulle inddrages i undersøgelsen kunne begrænses. Endvidere blev undersøgelsen afgrænset til hovedstadsområdet for at begrænse udgifterne til fx instruktionsmøder. Man skal naturligvis være varsom med at generalisere for meget på basis af en enkelt indvandrergruppe. Faktisk kan man muligvis betragte resultaterne fra piloten som nogle af de værst tænkelige, fordi tidligere undersøgelser har peget på tyrkere som en særlig vanskelig gruppe i forhold til svarprocenter (fx Mørkeberg 2002).

I interviewundersøgelsen blev der anvendt telefoninterviews med besøgsopfølgning, og interviewets længde var fastsat til 30 minutter. Herudover var der afsat 10 minutter til, at interviewerens kunne besvare en række spørgsmål om interviewsituationen, såsom hvilket sprog interviewet blev gen-

nemført på, respondentens danskkundskaber, om der var andre til stede som blandede sig i interviewet, og om respondenterne forstod spørgsmålene. 5 erfarne interviewere af begge køn - heraf en tyrkisk talende – blev udtaget til at gennemføre pilotundersøgelsen.

Udgangspunktet var, at der skulle interviewes på dansk. Interviewerne skulle afgøre, om det var muligt at gennemføre interviewet på dansk, og ellers aftale, at den tyrkisk-talende interviewer skulle kontakte interviewpersonen. Det var ikke meningen, at interviewet skulle gennemføres ved hjælp af tolkning fra familiemedlemmer eller andre personer til stede. På den anden side blev det ikke udelukket, at familiemedlemmer eller andre kunne hjælpe med at opklare eller oversætte enkelte ord eller sætninger. Hvis interviewet overvejende skulle gennemføres på tyrkisk skulle det ske ved hjælp af den tyrkisk talende interviewer. Af ressourcemæssige årsager blev spørgeskemaet ikke oversat til tyrkisk, og det var derfor op til den tosprogede interviewer selv at oversætte spørgsmålene. Dette ville under andre omstændigheder være problematisk, men i pilot undersøgelsen var vi først og fremmest interesseret i at få nogle erfaringer med, hvor mange interviews man kan gennemføre på dansk, og hvor mange der kræver tolk eller tosprogede interviewere.

Antallet af kontaktforsøg blev fastsat til minimum: 5 gange pr telefon og 3 gange ved besøg. Alle kontaktforsøg skulle registreres. Interviewerne blev opfordret til at være meget opsøgende med at finde de rigtige respondenter, da det kan forventes, at nogle har andre reelle adresser end de officielle, at mobiltelefonnumre kan være ændret osv. Interviewperioden var på 4 uger, nemlig ugerne 35-39 i september måned 2005.

Som opstart til dataindsamlingen blev der afholdt et instruktionsmøde, hvor alle de mulige problemer i forbindelse med opnåelse af kontakt, sprogproblemer, spørgsmålene osv. blev diskuteret. Interviewerne blev endvidere indkaldt til debriefingsmøde efter interviewperioden, hvor erfaringerne blev samlet op. Introduktionsbrevet blev udsendt til alle på dansk og tyrkisk. Introduktionsbrevet orienterede om formålet med undersøgelsen og meddelte, at en interviewer snart ville kontakte dem med henblik på at opnå en aftale om interview. Både spørgeskemaet og introduktionsbrevet er vedlagt som bilag til dette arbejdsrapport.

Resultaterne af selve pilotundersøgelsen er evalueret på 3 forskellige måder, dels via traditionel bortfaldsanalyse, dels via de særlige interviewerspørgsmål, der var indføjet til slut i spørgeskemaet, og dels via interviewernes erfaringer, som blev diskuteret på debriefingsmødet i oktober 2005.

1.3 Læsevejledning

Arbejdspapiret er organiseret på følgende måde. I kapitel 2 beskrives udvalgte resultater fra internationale og danske undersøgelser af metodeproblemstillinger i forbindelse med spørgeskemaundersøgelser. Tidligere danske spørgeskemaundersøgelser, som har indsamlet data blandt indvandrere, beskrives i kapitel 3. I kapitel 4 præsenteres og diskuteres resultaterne af pilotundersøgelsen, mens der konkluderes i kapitel 5.

2. Erfaringer fra metode-litteraturen

Tidligere danske erfaringer med indsamling af surveydata blandt indvandrere viser, at der er særlige problemer med at indsamle data blandt indvandrere, fx er svarprocenten typisk lavere blandt indvandrere end blandt danskere.¹ Dette er i overensstemmelse med erfaringer fra andre europæiske lande, hvor man også finder at bortfaldet typisk er større blandt indvandrere end blandt majoritetsbefolkningen (Feskens, Hox, Lensvelt-Mulders og Schmeets 2004; Dale og Haraldsen 2000). Det gælder både mht. hvor mange, der ikke opnås interview med (sample non-response), og i hvor høj grad enkelte spørgsmål ikke besvares (item non-response), jf. Dale og Haraldsen (2000).

De lave svarprocenter findes især blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande. I Feskens *et al* (2004), som analyserer på spørgeskemadata fra Holland, finder man, at svarprocenten blandt indvandrere fra vestlige lande ligner svarprocenten for majoritetsbefolkningen, mens svarprocenten blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande er væsentlig lavere. Danmarks Statistiks spørgeskemaundersøgelse om medbragt uddannelse viser også betydelige variationer mellem oprindelseslandene (jf. Mørkeberg 2000): Svarprocenten for indvandrere fra EU-lande, Nordamerika, Sydamerika og Oceanien er højere end gennemsnittet på 50 pct., mens svarprocenterne for indvandrere fra europæiske lande uden for EU (inklusive Tyrkiet) og fra Afrika er meget lavere end gennemsnittet. Svarprocenten for indvandrere fra Asien svarer til gennemsnittet på 50 pct.

Der er flere forklaringer på de lavere svarprocenter blandt indvandrere. Én forklaring er, at indvandrere adskiller sig fra majoritetsbefolkningen mht. socioøkonomiske karakteristika. Indvandrere fra ikke-vestlige lande er typisk dårligere uddannet, er i mindre grad i beskæftigelse, modtager i højere grad overførselsindkomster og bor i højere grad i urbaniserede områder end majoritetsbefolkningen – faktorer, der typisk påvirker svarprocenten negativt (jf. Jakobsen 2004; Dale og Haraldsen 2000; Feskens *et al* 2004). Derudover er der andre problemer i forhold til at interviewe indvandrere. Inter-

¹ Eksempler herpå er Fridberg (2000) og Socialforskningsinstituttets børneforløbsundersøgelser, som er beskrevet i kapitel 3.

viewerne oplever fx, at det er svært at komme i kontakt med indvandrere via telefon eller på deres adresser, blandt andet fordi adresseændringer ikke altid registreres, og fordi mange har mobiltelefoner med taletidskort (som man ikke kan søge telefonnumre på). Sprogproblemer kan betyde, at nogle slet ikke kan interviewes på majoritetssproget, eller at indvandrere har svært ved at forstå spørgsmålene, selvom de umiddelbart taler sproget udmærket. Sprog vanskeligheder kan påvirke både svarprocent og kvaliteten af besvarelsene, hvis der ikke tages højde for det i dataindsamlingen. Endelig kan kulturelle faktorer som kønsroller eller en anden tidsopfattelse og skepsis overfor officielle institutioner have betydning (Dale og Haraldsen 2000). Eksempelvis betragter mange somaliere deltagelse i en lodtrækning som en synd, og det vil derfor være uheldigt at bruge deltagelse i et lotteri som en metode til at øge svarprocenten blandt somaliere (Dale og Haraldsen 2000). Et andet eksempel er, at det blandt nogle indvandrere anses det for upassende, at en kvinde er alene sammen med en fremmed mand (jf. Dahl og Jakobsen 2005), hvilket i nogle situationer gør det uhensigtsmæssigt at anvende mandlige interviewere.

Selvom indvandrere fra ikke-vestlige lande udgør en stigende andel af befolkningerne i Europa, er forskning omkring de specifikke problemer ved at lave spørgeskemaundersøgelser blandt disse grupper begrænset (eksempler på undtagelser er Dale og Haraldsen 2000; Feskens *et al* 2004; Schmeets, van den Brakel og Vis-Visschers 2004). De foreliggende undersøgelser har endvidere primært fokuseret på svarprocenter (sample non-response) og i mindre grad på andre forhold som interviewereffekter og spørgsmålsformulering.

For at kunne fokusere på de væsentlige metode-problemstillinger i pilotundersøgelsen og det videre arbejde med spørgeskemaundersøgelser blandt indvandrere, vil vi i dette kapitel sammenfatte nogle vigtige resultater fra den generelle metodelitteratur omkring bortfald, spørgsmålsformulering, sprogproblemer, interviewereffekter og pilotundersøgelser. Vægten vil ligge på de aspekter, som har særlig relevans for spørgeskemaundersøgelser blandt ikke-vestlige indvandrere. De få undersøgelser, som har behandlet metodeproblemer omkring spørgeskemaundersøgelser blandt indvandrere, bliver naturligvis også inddraget i det nedenstående.

2.1 Stikprøve bortfald

Grunden til, at et stort bortfald blandt respondenter er problematisk, er, at bortfaldet kan generere bias problemer i stikprøven (Burkell 2003; Groves og Couper 1998). Hvis bortfaldet er fordelt jævnt udover gruppe-karakteristika, vil effekten af et stort bortfald udelukkende være en mindre, men stadig en repræsentativ stikprøve. Problemet er bare, at bortfaldet kun sjældent er jævnt fordelt.

Pedersen (2002) analyserer, om der er bias som følge af bortfald i danske og svenske arbejdsmarkedsundersøgelser ved at matche spørgeskemadata med registerdata. Hovedkonklusionen i undersøgelsen er, at bortfaldet kun giver en smule bias i stikprøven. Dog har personer med få års uddannelse og langtidsledige lavere svarprocenter end andre. To andre danske undersøgelser, som har indsamlet spørgeskemadata blandt indvandrere, viser også skævheder i stikprøven som følge af bortfald. De lavt uddannede og personer uden beskæftigelse har en lavere svarprocent end øvrige personer og bliver dermed underrepræsenterede (Nielsen og Pedersen 2000; Jakobsen 2004). Feskens *et al* (2004) finder dog for Holland, at indvandrene lavere svarprocent i høj grad kan tilskrives, at indvandrene i højere grad end majoritetsbefolkningen bor i urbaniserede områder, hvor svarprocenten generelt er lav. Under alle omstændigheder tyder resultaterne dog på en problematisk sammensætning af socioøkonomiske karakteristika for indvandrergrupperne.

Interviewforsøgene kategoriseres typisk i følgende kategorier: gennemførte interviews (fuldstændig eller delvist), nægttere, manglende kontakt og andre ikke-interview kategorier. Sidstnævnte kan fx deles op i bortfald som følge af sygdom, handicap, sprogproblemer, flytning til udlandet og andet. Manglende kontakt kan også deles op, fx i "ikke fundet adresse/telefonnummer" og "ikke truffet hjemme". På baggrund af kategoriseringen af interviewforsøgene kan man tale om *brutto-stikprøven*, som indeholder alle personer, der er udtrukket til interview og *netto-stikprøven*, som inkluderer dem man har fundet adresser eller telefonnumre på. Ligeledes er det muligt at beregne og operere med to forskellige svarprocenter: en brutto-svarprocent og en netto-svarprocent (Groves og Couper 1998).

Bortfaldsanalyser bør differentiere mellem de forskellige kategorier af bortfald, da hver bortfaldskategori kan relatere forskelligt til spørgeskema-populationen (Groves og Couper 1998). Turner (1999) viser fx, at de personer, der har nægtet at deltage i en amerikansk spørgeskemaundersøgelse om AIDS, og de personer, som interviewerne ikke opnåede kontakt med, adskiller sig på forskellig vis fra de personer, der blevet opnået interview med. Sammenlignet med respondenterne er nægterne ældre, går mere i kirke, tror mindre på, at diskretionspligten overholdes i surveys, og finder det sværere at tale om sex i en AIDS-undersøgelse. De personer, som interviewerne ikke opnåede kontakt med, er i højere grad mænd og sorte, bruger mindre tid i hjemmet og har flere seksuelle partnere end respondenterne. Dvs. at gruppen af nægttere og gruppen af manglende kontakt med de udvalgte respondenter er meget forskellige. De forskellige typer af bortfald har således meget forskellige konsekvenser for repræsentativiteten af de opnåede interviews. Endvidere skal der forskellige tiltag til at reducere frafaldet blandt de to grupper – fx kunne antallet af nægttere muligvis reduceres ved et anderledes og mindre følsomt introduktionsbrev.

Skal man lave en indsats for at reducere bortfaldet i efterfølgende undersøgelser, er det vigtigt at

have kendskab til årsagerne til bortfaldet og huske, at årsagerne kan variere for forskellige grupper af respondenter. Fx vil der i spørgeskemaundersøgelser blandt indvandrere ofte være mange, der ikke bliver interviewet pga. sprogproblemer (Groves og Couper 1998). En lavere svarprocent blandt indvandrere kan også skyldes, at det er sværere at opnå kontakt med indvandrerne end med majoritetsbefolkningen (se fx Feskens *et al* 2004; Dale og Haraldsen 2000). En forklaring herpå kan være, at indvandrerne i højere grad bor i urbaniserede områder, hvor det erfaringsmæssigt er sværere at komme i kontakt med respondenterne (Feskens *et al* 2004). En anden forklaring kan være, at telefondækningen er mindre for indvandrere, eller at de i højere grad ikke bor på den adresse, hvor de er registreret (se fx Geerdsen, Jakobsen, Jensen, Küppers og Olsen 2003; Nielsen og Pedersen 2000). Uheldigvis er mange studier ikke disciplinerede mht. at beskrive bortfaldet og årsagerne til bortfaldet (jf. Smith 2002).

Svarprocenten og størrelsen og fordelingen af bortfaldet afhænger altså af hele designet af spørgeskemaundersøgelsen, herunder stikprøve-design, spørgsmålsdesign, interview-metode, uddannelse af interviewere, indsamlingsperioden og minimum antal kontaktforsøg (Groves og Couper 1998). Fx er interview-metoden meget vigtig. Hox og De Leuw (1994) finder på baggrund af en meta-analyse af 45 studier, at besøgsinterview i gennemsnit opnår de højeste svarprocenter, telefoninterview de næsthøjeste og postal undersøgelser de laveste svarprocenter. Svarprocenterne på besøgs- og telefoninterview er dog faldet i undersøgelsesperioden (1974-1992), mens svarprocenten er steget for postale undersøgelser. Denne udvikling kan skyldes, at der har været et større fokus på svarprocenter i postale undersøgelser end i interviewundersøgelser.

Efter at have designet spørgeskemaet og bestemt sig for interview-metoden er det næste skridt at etablere kontakt med respondenterne. Det første skridt i kontaktforsøgene er at sende et introduktionsbrev til respondenterne. Både Dale og Haraldsen (2000) og Schmeets *et al* (2004) lægger vægt på betydningen af at skræddersy introduktionsbrevet til den specifikke gruppe, der skal interviewes. Brevet skal rettes specielt til deltagerne, og det skal designes og layouts således, at interessen for at deltage øges. Undersøgelser viser fx, at de udvalgte respondenter er mere villige til at deltage, hvis de finder emnet interessant, og hvis de tror, at undersøgelsens resultater kan bruges til at ændre noget (jf. Burkell 2003). Da det nationale sprog ikke er indvandrernes modersmål, skal sproget i brevet holdes simpelt. Endvidere kan det være en god ide at tilføje noget information om institutionen som udsender spørgeskemaet, da institutionen sandsynligvis ikke er kendt af respondenterne. Det er også vigtigt at understrege respondenternes anonymitet i brevet (Dale og Haraldsen 2000; Schmeets *et al* 2004).

Det kan også være vigtigt at skræddersy kontaktforsøgene til den specifikke gruppe af respondenter. Der kan være mindre ting, som det er vigtigt at tage højde for. Interviewere i Holland har fx i en

undersøgelse blandt unge indvandrere med oprindelse i Tyrkiet og Marokko taget hensyn til, at fredag er en hviledag blandt muslimer og derfor en ubelejlig interviewdag. Der er også blevet lagt vægt på, at interviewerne i højere grad end ellers skal forsøge at gennemføre interviewet med det samme, når respondenterne er hjemme, i stedet for at lave en ny aftale. Det skyldes, at man har erfaring for, at unge i de to grupper ikke er så nøjeregnende med at overholde aftaler om interview (Schmeets *et al* 2004).

Et andet værktøj til at påvirke svarprocenten er at præmiere deltagelse i spørgeskemaundersøgelsen med fx gaver eller penge. Et generelt resultat af forskningen er, at sådanne præmier har en positiv effekt på deltagelsen (Simmons og Wilmot 2004). Singer, van Hoewyk, Gebler, Raghunathan og McGonagle (1999) har analyseret effekten af præmier for deltagelse i en række forskellige spørgeskemaundersøgelser, og de kommer frem til, at præmier generelt er effektive mht. at øge svarprocenten. Dette gælder både for postale undersøgelser og telefon- og besøgsinterview og for forskellige typer af præmier (gaver eller penge). Effekten er dog beskeden, når der kontrolleres for andre variable. Anvendelsen af præmier kan således i nogle tilfælde muligvis reducere problemer med skævheder i stikprøven som følge af bortfald. I et mindre antal af de spørgeskemaundersøgelser, som er analyseret i Singer *et al* (1999), er der således indikationer på, at præmier kan bruges til at opnå interview med grupper af personer, som ellers typisk er underrepræsenterede i spørgeskemaundersøgelser (fx personer fra lavindkomstgruppen). I et flertal af spørgeskemaundersøgelserne er der dog ingen effekt af præmier på sammensætningen af respondenterne. Det ville være interessant, hvis vi havde mere viden om effekten af disse præmier, fx om én type af præmier er mere effektiv for nogle typer af respondenter end andre. Et eksempel kunne fx være, at penge vil være effektive for teenagere, mens en gave vil have større effekt for husmødre (Singer *et al* 1999). Vi har heller ikke viden om, hvor effektive præmier er for forskellige indvandrergrupper (jf. som tidligere nævnt, at lotteri er en synd for somaliere – derfor vil fx et skrabelod som præmie nok ikke være en god ide).

I den hollandske undersøgelse, hvor data er indsamlet blandt marokkanere og tyrkere, er to elementer af dataindsamlingen testet: betydningen af en præmie på 10 euro for deltagelse i spørgeskemaundersøgelsen, og CASI metoden versus CAPI metoden (Schmeets *et al* 2004). CASI står for "computer assisted self interview" – dvs. at respondenterne selv udfylder spørgeskemaet på computeren, mens intervieweren overvåger processen; mens CAPI står for "computer assisted personal interview" – hvor intervieweren interviewer og løbende fører resultatet ind på computeren. Overraskende finder forskerne bag undersøgelsen, at hverken præmien eller interview-metoden har nogen effekt på svarprocenten. De forklarer den manglende effekt med, at spørgeskemaet er skræddersyet til de to indvandrergrupper, og at de positive effekter ved dette vejer tungere end de mulige effekter af præmier og interview-metode.

Bortfald kan aldrig helt undgås, og det er vigtigt ikke at ignorere det (jf. Burkell 2003). Bortfald kan kun ignoreres, hvis forskeren kan fremkomme med stærke argumenter for, at bortfaldet ikke er korreleret med de variable, som har interesse. Ofte er det dog et problem, at forskeren ikke har den information, der skal til for at tjekke, om resultaterne er biased. En alternativ strategi er at sikre, at læseren er opmærksom på de begrænsninger, bortfaldet giver for resultaternes generaliserbarhed. Endelig kan statistiske metoder i et vist omfang anvendes for at kompensere for bias i stikprøven som følge af bortfald (jf. Burkell 2003).

2.2 Bortfald på enkelte spørgsmål

Delvist bortfald (eller et delvist gennemført interview) forekommer, når respondenten kun svarer på en del af skemaet (fx første halvdel, hvorefter interviewet afbrydes). Bortfald på enkelte spørgsmål (item non-response) forekommer, når hele skemaet er gennemgået, men der alligevel er nogle af spørgsmålene, som respondenten ikke har besvaret. Antallet af item non-responses afhænger af spørgeskemadesignet og dataindsamlingsdesignet. De Leeuw (2001) dokumenterer, at interviewbaserede spørgeskemaundersøgelser resulterer i færre item non-responses end postale spørgeskemaundersøgelser, og at interviews, hvor der anvendes computere, resulterer i færre items non-responses end interviews, hvor der anvendes papir og pen. Oplæring af interviewere er vigtigt for at reducere antallet af item non-responses, ligesom designet af spørgeskemaet er vigtigt.

McGovern og Griffen (2004) sammenligner antallet af item non-responses for engelsk og ikke-engelsk talende husholdninger i en større amerikansk spørgeskemaundersøgelse (the American Community Survey). McGovern og Griffen definerer endvidere en husholdningstype - isolerede husholdninger - som består af husholdninger, hvor der ikke er nogen voksne, som taler engelsk. Undersøgelsen viser, at især i postale undersøgelser er item non-response større for ikke-engelsk talende husholdninger (uanset om de er isolerede eller ej) end for engelsk-talende husholdninger. Sammenlignes data-kvaliteteten for telefoninterview og besøgsinterview, er der ikke nogen signifikant forskel i item non-response mellem engelsk-talende og ikke-engelsk talende husholdninger. Der er ikke lavet tilsvarende undersøgelser af sammenhængen af, hvilket sprog, der tales i husholdningen, og item non-response i Danmark, men man kan sagtens forestille sig, at indvandrere i ikke-dansk talende husholdninger vil have flere item non-responses i postale undersøgelser end andre respondenter.

Forekomsten af "ved ikke" kategorier er et specielt tema i metodediskussionerne. En svaghed ved "ved ikke" kategorierne er, at det måske bliver for nemt for respondenten at vælge denne kategori i

stedet for at tage stilling til spørgsmålet. På den anden side mener flere, at det altid skal være muligt at svare "ved ikke", men at interviewerne dog ikke skal læse denne svarkategori op. Schräpler (2004) anbefaler, at der skelnes mellem item non-response og "ved ikke" besvarelser, især i følsomme spørgsmål som spørgsmål om indkomst. Man kan således godt forestille sig, at der er forskel på de respondenter, der ikke vil svare (nægttere) og dem, der ikke kender svaret.

2.3 Spørgsmåls formulering

Den eksakte formulering af spørgsmål og svarkategorier er meget vigtig for kvaliteten af spørgeskemadataene. Forskernes mål må i den forbindelse være at undgå både delvist bortfald og item non-response og sørge for, at svarene er pålidelige og meningsfulde. Det er i den forbindelse vigtigt at sørge for, at sproget er simpelt, og undgå, at spørgsmålene bliver for ukonkrete og flertydige. Det er også vigtigt at være opmærksom på spørgsmål, som er hypotetiske, personlige eller pinlige, da sådanne spørgsmål kan forårsage item non-response (Moser og Kalton 1979). Mht. spørgsmål om hændelser tilbage i tiden kan det være svært for respondenterne at huske de præcise hændelser og kronologien i hændelserne. Specielle teknikker kan dog anvendes til indsamling af sådanne data (Haraldsen 1999).

Rækkefølgen af spørgsmålene kan også være meget vigtig – den såkaldte "framing" (Lorenz, Saltiel og Hoyt 1979). Er der flere spørgsmål med beslægtet indhold i skemaet, som kommer efter hinanden, vil de første spørgsmål aktivere tanker og holdninger, som kan komme til at præge svarerne på senere spørgsmål. Fx kan der være en rækkefølge effekt, hvis man går fra specifikke til generelle spørgsmål. Folk ønsker at fremstå som konsekvente, og derfor vil svaret på de generelle spørgsmål ofte være farvet af de mere specifikke spørgsmål. Haraldsen (1999) kommer med et eksempel med nogle spørgsmål om arbejdsmiljø: Først spørges der til tre specifikke typer af belastninger og dernæst til, hvor fysisk belastende respondenterne opfatter sit arbejde. Hvordan respondenterne svarer på det sidste spørgsmål kan være påvirket af, hvilke tre eksempler på belastninger der er spurgt til først – dvs. at det generelle spørgsmål opfattes som en opsummering på de tre første spørgsmål. Flere forfattere peger på, at spørgsmålsrækkefølgen skal virke naturlig, og derfor samles spørgsmål om samme tema eller emne som regel altid i spørgsmålsserier. Men denne tematisering kan til gengæld være med til at skabe konteksteffekter (Olsen 2005; Haraldsen 1999). Forskningen indikerer endvidere, at kontekstafhængighed i højere grad påvirker holdningsspørgsmål end faktuelle spørgsmål. Forskningen udpeger dog ikke effektive metoder til reduktion af kontekstafhængigheden (Olsen 2005). Det er dog ofte sådan, at spørgsmål, der på forhånd forventes at være særligt følsomme – fx omkring økonomi eller religion – gemmes til sidst i skemaet for ikke at skræmme respondenterne væk. Og her skal man nok være opmærksom på, at hvilke emner, der betragtes som særligt følsom-

me, kan afhænge af, hvem der spørges.

En anden vigtig problemstilling, som må tages i betragtning, er interaktionen mellem svære spørgsmål og respondenternes kognitive evner, og hvilken effekt dette har på datakvaliteten. Når en person svarer på et spørgeskema, involverer det en række kognitive opgaver: fortolkning af spørgsmålene, en hukommelsessøgning for at finde og opsummere den relevante viden, og formatering af svarene til de givne svarkategorier. Knäuper, Belli, Hill og Herzog (1997) har undersøgt sammenhængen mellem kognitive evner og data kvalitet (målt ved antal "ved ikke" besvarelser). Et resultat af undersøgelsen er, at personer med forholdsvis få kognitive evner svarer "ved ikke" oftere end andre, og at sammenhængen mellem sværhedsgraden af spørgsmålene og "ved ikke" svar er stærkest for personer med forholdsvis få kognitive evner. Dvs. at hvis de kognitive evner hos spørgeskema-populationen forventes at være lav, er spørgsmålsformuleringen ekstra vigtig (Knäuper *et al* 1997). Det er naturligt at forvente, at fortolkning af spørgsmål og formatering af svarkategorier er sværere, hvis det foregår på et sprog, som man ikke er helt hjemme i - fx indvandrere, der skal svare på et dansk skema. Derfor skal man være opmærksom på at holde spørgsmålsformuleringer og svarkategorier på et relativt simpelt kognitivt niveau.

2.4 Sprogproblemer

Når man indsamler spørgeskemadata blandt indvandrere opstår der et behov for at gennemføre interviewene på andre sprog end majoritetssproget. Ofte involverer dette brug af tolke, som assisterer interviewere fra majoritetsbefolkningen, eller brug af interviewere med indvandrerbaggrund. Andre gange oversættes skemaet til et eller flere minoritetssprog for at undgå, at hver interviewer laver deres egne oversættelser.

I Potaka og Cochrane (2004) beskrives tre metoder til oversættelse af skemaet beskrevet: direkte oversættelse, tilbage-oversættelse og decentring. I den direkte oversættelse oversættes skemaet fra majoritetssproget til minoritetssproget af en eller flere tolke. Denne metode indebærer flere problemer. Tolkene kan uden at ville det komme til at ændre meningen af nogle spørgsmål, og kulturelle forskelle mellem majoritets- og minoritetskulturen kan blive undertrykt. Et andet problem er, at tolkene ofte fortolker spørgsmålene meget bogstaveligt, hvilket kan betyde, at spørgsmålsformuleringen bliver formel og unaturlig. En konsekvens heraf kan være et større omfang af delvist bortfald og item non-responses, fordi respondenterne ikke forstår spørgsmålenes indhold (Potaka og Cochrane 2004). Problemerne ved den direkte oversættelse kan reduceres på forskellige måder. I en dansk spørgeskemaundersøgelse, som indsamlede data blandt 8 indvandrergrupper, blev spørgeskemaet fx først direkte oversat til de relevante sprog, hvorefter tosprogede interviewere, som var

koblet på undersøgelsen, gennemgik skemaet. På baggrund af de tosprogede intervieweres kommentarer blev de oversatte skemaer så tilrettet (Nielsen og Pedersen 2000). I the European Social Survey (ESS) udvikles spørgeskemaet først på engelsk. Derefter er der to oversættere, som hver især oversætter spørgeskemaet til dansk. Disse to oversættelser sammenlignes og vurderes, hvorefter spørgeskemaet tilrettes (Harkness og Blohm 2005).

Tilbage-oversættelse indebærer, at det direkte oversatte skema oversættes tilbage til majoritetssproget af en anden tolk. Det originale skema og det tilbage-oversatte skema sammenlignes derefter, og forskellene på de to skemaer identificeres og rettes. Selvom denne metode ofte er bedre end den direkte oversættelse, kan der stadig være kulturelle forskelle på det originale skema og det oversatte skema.

Decentring indebærer, at spørgeskemaet på majoritetssproget revideres undervejs igennem oversættelsesprocessen, når der opstår sprogproblemer. På den måde kan begrebsmæssige forskelle på de to skemaer undgås. Denne proces kan dog blive meget tidskrævende. En anden mulighed er at udvikle de to skemaer samtidig. De to sprog sidestilles og kulturelle forskelle undgås. Den proces er dog kun mulig, når der ikke anvendes mere end to sprog, da det vil være meget vanskeligt at udvikle et spørgeskema på tre eller flere sprog samtidigt (Potaka og Cochrane 2004). Decentring-metoden er dog under alle omstændigheder tidskrævende og omkostningsfuld, da forskerne, som udvikler skemaet, skal arbejde tæt sammen med de tosprogede tolke gennem en længere periode.

I de tilfælde, hvor skemaet ikke er oversat, og respondenterne ikke taler majoritetssproget flydende, hjælper andre medlemmer af respondentens familie nogle gange med oversættelsen. Det kan fx være ægtefællen, men også børn eller andre slægtninge. Afhængigt af undersøgelsen tema kan dette ses som en fordel eller ulempe. Er spørgsmålene udelukkende faktuelle kan hjælp øge gyldigheden af svarene. Men hvis skemaet inkluderer spørgsmål om værdier og holdninger eller roller i husholdningen kan familiemedlemmers indblanding påvirke svarene. Børns hjælp med oversættelse af spørgsmålene kan endvidere være problematisk, hvis der er emner i skemaet, som det ikke er passende at diskutere med børn.

2.5 Interviewer-effekter

For at gennemføre besvarelsen af et spørgeskema skal der både være en interviewer og en respondent (naturligvis med undtagelse af de postale undersøgelser), og det kan forventes, at intervieweren uden at have intentioner herom påvirker interviewsituationen og besvarelsene. Interviewereffekter er blevet analyseret i flere studier, uden at der er fundet et klart mønster (Campanelli og

O'Muircheartaigh 1999; Olsen 2005). Karakteristika ved interviewer kan både påvirke sandsynligheden for, at der opnås kontakt med den udvalgte respondent, og sandsynligheden for, om de udvalgte respondenter ønsker eller nægter at deltage. Om interviewer opnår kontakt med den udvalgte respondent afhænger selvfølgelig ikke kun af karakteristika ved interviewer, men også af karakteristika ved respondenter (som jo fx har indflydelse på, hvor meget den pågældende er hjemme!). Når først kontakten er etableret, kan interaktionen mellem interviewer og den udvalgte respondent have betydning for, om der opnås interview, og derfor kan karakteristika ved begge parter have betydning. Vil man undersøge intervieweffekter på svarprocenten, er det derfor vigtigt også at kontrollere for karakteristika ved de udvalgte respondenter (Pickery og Loosveldt 2001, 2002, 2004). Da en interviewer ofte kun interviewer i et bestemt geografisk område (fx en bydel), kan det også ofte være relevant at kontrollere for karakteristika ved området.

Campanelli og O'Muircheartaigh (1999) analyserer, om karakteristika ved interviewer, der er nemme at observere (fx køn, alder, uddannelse, erfaring som interviewer), påvirker bortfaldet. I analyserne tager forskerne højde for karakteristika ved det område, hvor interviewer indsamler interviews (fx befolkningstæthed, andel lejligheder i området, andel ikke-hvide beboere). Om der findes effekter af interviewere og område afhænger af modelspecifikationen. Forskerne konkluderer derfor, at det, som betyder noget, er mere indviklet og vanskeligt at gribe fat i end let observerede karakteristika ved interviewere og område.

Pickery og Loosveldt (2002) analyserer også mulige interviewereffekter på bortfaldet (køn, alder, uddannelse og erfaring som interviewer). I analyserne kontrollerer de for karakteristika ved de udvalgte respondenter (køn, alder og urbaniseringsgrad). Pickery og Loosveldt finder, at både sandsynligheden for, at respondenter nægter at deltage, og at interviewer ikke kan komme i kontakt med respondenter, afhænger af karakteristika ved interviewer - særligt interviewerens erfaring som interviewer. Pickery og Loosveldt finder også en interviewereffekt på item non-response. Analyseresultaterne indikerer, at størrelsen af en evt. interviewereffekt hænger sammen med spørgsmålenes sværhedsgrad og skemaets kompleksitet (jf. Pickery og Loosveldt 2004).

Andre interviewer karakteristika kan også have betydning for, hvordan respondenterne besvarer spørgsmålene. Davis (1997) analyserer, hvordan besvarelsener fra afroamerikanere afhænger af, om interviewer er hvid eller afroamerikaner. Davis finder, at politiske svar ændres, når interviewer skifter fra at være en sort person til at være en hvid person, mens der ikke sker ændringer, når interviewer skifter fra en sort person til en anden sort person. Tilsyneladende er afroamerikanerne mindre oprigtige, når de besvarer politiske spørgsmål til hvide interviewere end til sorte interviewere. Loureiro og Lotade (2005) har også analyseret effekten af interviewerens race i USA i en undersøgelse af villigheden til at betale for varer forbundet med den tredje verden. Her finder de, at vil-

ligheden til at betale er større, hvis interviewerens race er sort, end hvis interviewerens race ikke er sort.

Ligesom interviewerens race i de amerikanske undersøgelser kan være afgørende for besvarelsene, kan man også forestille sig, at samspillet mellem interviewerens og respondentens køn og etnicitet i en spørgeskemaundersøgelse blandt indvandrere i Danmark kan påvirke besvarelsene på de mere følsomme spørgsmål, som fx spørgsmål om religion. Vi mangler dog forskning om dette.

Diskussionen omkring interviewer effekter kan udvides til generelt at være et problem med, at andre personer, der er til stede under interviewet, kan påvirke respondentens svar. Således kan også familiemedlemmer eller andre, der er til stede i interviewsituationen, få betydning. Fx besvares følsomme spørgsmål måske forskelligt alt efter, om ægtefællen er til stede eller ej. Overvejelser herom er derfor også vigtige.

2.6 Pilot undersøgelser

En måde at øge kvaliteten i spørgeskemaundersøgelsen er at lave en pilotundersøgelse inden hovedundersøgelsen. En pilotundersøgelse kan have flere formål. For det første giver en pilotundersøgelse mulighed for at afprøve formuleringen af spørgsmål og svarkategorier. Det er også muligt i pilotundersøgelsen at have åbne svarmuligheder og så anvende besvarelsene til at lave lukkede svarkategorier til hovedundersøgelsen. For det andet kan pilotundersøgelsen bruges til at få en viden om, hvilken indsats der kan gøres for at få en høj svarprocent. For det tredje kan man teste de administrative procedurer omkring dataindsamling, fx omkring overholdelse af tidsplan og budgetter. For det fjerde kan man indbygge egentlige eksperimenter i en pilotundersøgelse. Fx kan man eksperimentere med forskellige spørgsmålsformuleringer og dataindsamlingsmetoder for forskellige grupper af respondenter. Skal man lave egentlige eksperimenter med statistiske test, kræver det dog et større sample og dermed også et større budget for pilotundersøgelsen, end hvis man fx vælger at bruge pilotundersøgelsen til at afprøve formuleringen af spørgsmålene på baggrund af interviewerens erfaringer (jf. Haraldsen 1999).

Statistisk Centralbyrå i Norge lavede i 1999 en pilotundersøgelse som forberedelse til en stor spørgeskemaundersøgelse af indvandreres medbragte uddannelse. Pilotundersøgelsen har dels bestået af fokusgruppeinterview og dels af en pilot spørgeskemaundersøgelse. Fokusgruppeinterviewene har givet viden om, hvordan spørgeskemaet skal designes, hvordan introduktionsbrevet hensigtsmæssigt formuleres, og ideer til hvordan man motiverer de udvalgte respondenter til at deltage i undersøgelsen. I pilot-spørgeskemaundersøgelsen var det norske spørgeskema oversat til 6 forskellige sprog. Et af hovedformålene var at teste forskellige dataindsamlingsmetoders effekt på svarprocenten.

ten (postalt spørgeskema, telefoninterview og besøgsinterview). Derudover blev der anvendt forskellige strategier til at kontakte de udvalgte respondenter. Interviewerne besøgte den adresse, som var registreret for den udvalgte respondent. Hvis respondenteren var til stede, skulle intervieweren prøve at få gennemført interviewet med det samme. Hvis personen ikke var til stede, blev et spørgeskema, et introduktionsbrev og en frankeret svarkurvet efterladt på adressen. Hvis det ikke kunne bekræftes, at den udvalgte respondent boede på adressen, blev naboerne kontaktet for at få information om, hvor personen kunne være. Interviewerne var instrueret til at kontakte mindst tre naboer, før de måtte give op. Kontakten med naboerne gav ofte viden om, hvor respondenteren arbejdede eller havde arbejdet, hvilket så kunne bruges til nye kontaktforsøg (Dalheim 1999; Kleven 1999; Dale og Haraldsen 2000). Hovedresultatet fra denne pilotspørgeskemaundersøgelse er, at det er muligt at opnå en meget høj svarprocent, hvis mange strategier anvendes, men at dette typisk er omkostningstungt og derfor svært at gøre i større dataindsamlinger (Dalheim 1999).

2.7 Hvad kan vi lære fra metodelitteraturen?

Metodelitteraturen, som er gennemgået i dette afsnit, beskriver en række problemstillinger, som det er væsentligt at være opmærksom på i forbindelse med indsamling af spørgeskemadata blandt indvandrere. De væsentligste problemer er sammenfattet i de følgende punkter:

- Bortfaldet er oftere større blandt indvandrerne end blandt majoritetsbefolkningen. Et stort stikprøvebortfald er problematisk, hvis det giver bias problemer i stikprøven. Både nægterne og manglende kontakt med udvalgte respondenter kan give anledning til bias problemer. Det er derfor vigtigt at gøre en indsats for at reducere begge typer af bortfald blandt indvandrerne. Dette kan gøres ved, at dataindsamlingsmetode, introduktionsbrev og kontaktforsøg skræddersyes til respondenterne.
- Der kan også være bortfald på enkelte spørgsmål. Denne type bortfald er mindre i interviewbaserede undersøgelser end i postale undersøgelser. Personer, der ikke anvender majoritetssproget i hjemmet, har et relativt stort frafald på enkeltspørgsmål i postale undersøgelser, mens deres frafald på enkeltspørgsmål i interviewbaserede undersøgelser ikke adskiller sig fra andre persons frafald. Det er derfor særligt vigtigt, at der anvendes interviewbaserede dataindsamlingsmetoder i undersøgelser af indvandrere.
- For at undgå bortfald på enkelte spørgsmål og en god kvalitet af besvarelsene er det vigtigt, at spørgsmålene er klart og entydigt formuleret. Dette er ikke mindst relevant i forhold til indvandrere, hvor flere vil have problemer med det danske sprog. Nogle gange vil det dog også være nødvendigt at oversætte skemaerne til indvandrernes modersmål. I den forbindelse er det vigtigt

at reducere de ændringer i spørgsmålenes mening, som vil fremkomme ved en oversættelse af skemaet.

- Intervieweren kan uden at have intentioner herom påvirke interviewsituationen og besvarelsenerne. Karakteristika ved intervieweren kan både påvirke sandsynligheden for, at der opnås kontakt med den udvalgte respondent, og sandsynligheden for, at de udvalgte respondenter ønsker eller nægter at deltage. I forbindelse med interview af indvandrere, er det særligt vigtigt at være opmærksom på samspillet mellem interviewerens og respondentens køn og etnicitet. Vi har dog endnu ingen forskningsbaseret viden om dette område.

3. Erfaringer fra tidligere danske undersøgelser

I dette kapitel samler vi op på erfaringerne fra tidligere danske spørgeskemaundersøgelser, hvor indvandrere er interviewet. Afsnit 3.1 indeholder en kort beskrivelse af de enkelte undersøgelser, mens afsnit 3.2 indeholder en sammenfatning af erfaringerne fra de undersøgelser, der er beskrevet i afsnit 3.1.

3.1 Oversigt over danske spørgeskemaundersøgelser

Flygtninge i Danmark

Dataindsamlingen blev gennemført i 1988 af Socialforskningsinstituttet. Med i undersøgelsen var flygtninge fra Iran, Polen og Vietnam, samt personer der var familiesammenført til flygtninge fra de lande. Personerne var 20-59 år på interviewtidspunktet og havde fået opholdstilladelse i perioden 1980-85. I registrene er der ikke information om flygtningestatus. Personer fra de tre lande, som ikke var flygtninge eller familiesammenført til en flygtning kunne kun frasorteres ved selve interviewet. Interviewet blev afbrudt, hvis personen var kommet til Danmark af andre end de nævnte årsager. Der var især mange kvinder fra Polen, som hverken var flygtninge eller familiesammenført til en flygtning. Derfor blev stikprøven af polakker efterfølgende suppleret (Melchior 1990).

Temaerne for undersøgelsen var flygtningenes levevilkår, herunder deres uddannelsesniveau, beskæftigelsessituation, boligforhold og fritidsliv.

Der blev anvendt besøgsinterview af en varighed på 45 minutter – 1½ time. Der blev først forsøgt interviewet på dansk. Hvis det ikke var muligt, blev der anvendt tolk. Over for interviewerne blev det understreget, at der godt måtte være andre til stede under interviewet (fx familier og venner). Dels fordi det måske ikke var passende, at intervieweren var alene sammen med

respondenten uden en evt. ægtefælle, og dels fordi respondenten måske var usikker over interviewsituationen eller havde svært ved at formulere sig på dansk.

Inden dataindsamlingen blev integrationscentre under Dansk Flygtningehjælp informeret, samt organisationens fritids- og kulturmedarbejdere, som evt. via deres kontakt med flygtninge kunne blive spurgt om undersøgelsen og dens formål. Kommunale social- og sundhedsforvaltninger blev også informeret. Svarprocenten var på 83 pct., 5 pct. nægtede at deltage, 7 pct. kunne ikke træffes, mens de sidste 5 pct. ikke kunne interviewes af andre årsager.

Unge indvandrere fra Tyrkiet, Pakistan og det tidligere Jugoslavien

Socialforskningsinstituttet har også indsamlet spørgeskemadata blandt unge indvandrere fra Tyrkiet, Pakistan og det tidligere Jugoslavien, som er kommet til Danmark som børn. Gruppen af unge indvandrere blev interviewet i to bølger – da de var 18-25 år, og da de var 28-36 år.

Den første bølge

Den første dataindsamling blev gennemført i 1988. Med i undersøgelsen var unge med oprindelse i Tyrkiet, Pakistan eller det tidligere Jugoslavien, som var 18-25 år og havde opholdt sig mindst 10 år i Danmark. Temaerne for undersøgelsen var skolegang og uddannelse, beskæftigelse, danskkundskaber, familieforhold, boligforhold, kultur og fritid (Jeppesen 1989).

Der blev anvendt besøgsinterview af en varighed på 40 minutter. Respondenterne fik tilsendt en introduktionsskrivelse på dansk. Endvidere blev samtlige kommuner, indvandrerklubber/foreninger, indvanderrådgivninger og en del ungdomsskoler orienteret om undersøgelsen, og de blev også bedt om at orientere unge indvandrere, de kom i kontakt med, om undersøgelsen på en positiv måde. Også nogle indvandrerblade- og radioer orienterede på SFI's opfordring om undersøgelsen.

Ved næsten halvdelen af interviewene var der andre til stede end respondenten. I 2 pct. af interviewene blandede de tilstedeværende sig. Interviewerne havde mulighed for at rekvirere tolk, hvis det skulle vise sig nødvendigt. Tolk blev dog kun brugt i ét tilfælde.

1027 var udvalgt til interview. 827 deltog i undersøgelsen, hvilket giver en svarprocent på 81 pct. 8 pct. nægtede at deltage, 8 pct. kunne ikke træffes og 3 pct. var flyttet.

Den anden bølge

Den anden dataindsamling blev gennemført i foråret 1999. Med i undersøgelsen var omtrent de samme personer, som var med i undersøgelsen fra 1988 - blot var de i 1999 11 år ældre. Tema-

erne for undersøgelsen var skolegang og uddannelse, beskæftigelse, danskkundskaber, familieforhold, boligforhold, kultur, fritid og politisk deltagelse (Schmidt og Jakobsen 2000).

Der blev anvendt besøgsinterview af en varighed på 55 minutter. Mulighed for at bruge tolk var fravalgt, da undersøgelsen fra 1988 viste, at tolke ikke var nødvendige.

Udover de personer, som var interviewet i 1988, og som stadig var i landet, blev der udtrukket en supplerende stikprøve. I alt 1052 personer var udvalgt til interview, og der blev opnået interview med 693 personer. Det giver en svarprocent på 66 pct. 21 procent nægtede at deltage, 10 pct. kunne ikke træffes og 3 pct. andet. Dvs. at hovedforklaringen på, at svarprocenten er faldet fra 1988 til 1999, er en stigning i andelen af nægttere.

Et spørgsmål er, om bortfaldet er skævt. Dette er undersøgt ved hjælp af registerdata (Jakobsen 2004). Bortfaldet er ikke skævt mht. demografiske variable (køn, alder, antal børn, civilstand). Til gengæld er bortfaldet skævt i forhold til socioøkonomiske variable. Personer med en erhvervskompetencegivende uddannelse og i beskæftigelse er således overrepræsenterede i undersøgelsen, mens personer uden uddannelse og beskæftigelse er underrepræsenterede.

Æblet falder langt fra stammen

Dataindsamlingen fandt sted i 1989/1990. Temaerne for undersøgelsen var indvandringshistorie, forældres baggrund, tilknytning til Tyrkiet/Danmark, oplevelser af skoletiden/ uddannelsesforløb i Danmark, og forældrenes holdning til uddannelse (Ejrnæs og Tireli 1992).

Med i undersøgelsen var tyrkiske elever på EFG, HF og gymnasiet. Undersøgelsen blev gennemført i Københavns og Frederiksberg kommuner, samt Københavns, Frederiksborg, Roskilde og Århus Amt. Spørgeskemaerne blev sendt til studievejlederne på skolerne, som blev bedt om at give dem til de tyrkiske elever (der var vedlagt et brev til studievejlederen om ideen med og vigtigheden af undersøgelsen). Forfatterne fik 83 skemaer tilbage. Forfatterne vidste ikke på forhånd, hvor mange tyrkiske elever, der var på de enkelte skoler (og om der overhovedet var nogle). Derfor er det vanskeligt at opgøre en præcis svarprocent. Opgørelser fra Danmarks Statistik om antal elever med tyrkisk statsborgerskab tyder dog på en svarprocent for gymnasiet og HF på ca. 42 pct. En tilsvarende svarprocent er ikke udregnet for EFG.

Børneforløbsundersøgelserne

Socialforskningsinstituttet børneforløbsundersøgelse, som følger børn født i 1995, består af to parallelle dataindsamlinger: dels en dataindsamling blandt mødre til danske børn og dels en dataindsam-

ling blandt mødre med indvandrerbaggrund. Der er foreløbig indsamlet data i tre bølger: 1996, 1999 og 2003. Her fokuserer vi på erfaringerne fra den etniske del.

Første bølge

Den første bølge blev gennemført i 1996. Med i undersøgelsen var børn født i Danmark i de tre sidste kvartaler af 1995, hvis mor har været i Danmark i mindst tre år og har statsborgerskab i Eksjugoslavien, Pakistan, Irak, Sri Lanka, Somalia eller Tyrkiet (Jeppesen og Nielsen 1998). Som udgangspunkt blev børnenes mødre interviewet.

Temaerne for undersøgelsen var børnenes sundhed, trivsel, pasning og opdragelse. Endvidere blev der spurgt til moderens baggrund og situation (fx uddannelse, beskæftigelse og velbefindende), faderens baggrund (uddannelse og beskæftigelse), og familiens økonomiske situation.

Inden dataindsamlingen begyndte, blev der sendt introduktionsbreve til alle de udvalgte familier på dansk. Derudover fik familier fra Sri Lanka fik et brev på tamilsk, familier fra Somalia et brev på somalisk, familier fra Irak et brev på arabisk og et brev på kurdisk (med arabiske bogstaver), familier fra Tyrkiet et brev på tyrkisk og et brev på kurdisk (med latinske bogstaver), familier fra Pakistan et brev på urdu og familier fra Eksjugoslavien et brev på serbokroatisk/bosnisk og et brev på albansk.

Der blev anvendt besøgsinterview af ca. en times varighed. Interviewerne havde mulighed for at rekvirere tolke. Der blev anvendt tolke i 9 pct. af interviewene. Moderen var udpeget som respondent, men det var også tilladt andre at svare på et eller flere spørgsmål på moderens vegne. I 55 pct. af interviewene har moderen selv svaret på de fleste spørgsmål, i 23 pct. har faderen hjulpet med de fleste spørgsmål og i 14 pct. har moderen fået hjælp af faderen med ca. halvdelen af spørgsmålene. I de resterende 8 pct. har andre hjulpet (bedsteforældre, mostre, onkler etc.).

Mødre til 610 børn var udvalgt til interview, og der blev gennemført interview med 482 af børnenes mødre svarende til en svarprocent på 79 pct. 16 pct. nægtede at deltage, mens 5 pct. ikke kunne træffes eller var flyttet. Selvom en svarprocent på 79 pct. er høj, var svarprocenten endnu højere i den danske del af børneforløbsundersøgelsen, nemlig 91 pct. (Christoffersen 1997).

Anden bølge

Børneforløbsundersøgelsens anden bølge blev gennemført i 1999. Temaerne for undersøgelsen var børnenes udvikling, sundhed, trivsel, pasning og opdragelse. Endvidere blev der som i den første bølge spurgt til forældrenes baggrund og situation og familiens økonomiske forhold (Jeppesen og Nielsen 2001).

Der blev anvendt besøgsinterview af en times varighed. Der var som i 1996 udsendt introduktionsbreve på forskellige sprog, og der var mulighed for at anvende tolk. Det var igen moderen som var udvalgt som respondent. Der står ikke noget om, hvor meget andre familiemedlemmer har hjulpet med besvarelsene.

I den anden fase blev mødre til de børn, som var udvalgt til den første bølge, bedt om at deltage, såfremt børnene stadig boede i landet. Derudover blev en supplerende stikprøve på 56 børn udtrukket efter de samme udvælgelseskriterier som børnene i den oprindelige stikprøve. Der blev opnået interview med 463 respondenter svarende til en svarprocent på 76 pct. I den danske del af børneforløbsundersøgelsen var svarprocenten 88 pct. (Christensen og Sloth 2005, Christensen 2000).

Tredje bølge

Dataindsamlingen til børneforløbsundersøgelsens tredje bølge blev gennemført i 2003. Temaerne for undersøgelsen var børnenes udvikling, trivsel, skolestart (herunder problemer med skolestart) og opdragelse, forældrenes baggrund og situation og familiens økonomiske forhold (Christensen 2004a; Christensen og Sloth 2005).

Der blev anvendt besøgsinterview. Der var tilbud om tolk, men de blev kun brugt i 2 pct. af interviewene. 25 pct. af interviewene blev gennemført med moderen alene, 37 pct. med moderen og faderen, mens der i de resterende interview var andre voksne personer til stede (fortrinsvis familiemedlemmer).

I 2003 blev 450 børn, der alle havde deltaget i 1999, bedt om at deltage (alle blev spurgt undtagen de, som havde nægtet at deltage fremover, eller som var flyttet til udlandet). Der blev opnået interview med forældre til 378 børn svarende til en svarprocent på 84 pct. I den tredje bølge af den danske del af børneforløbsundersøgelsen var svarprocenten 95 pct. (Christensen 2004b).

Et væsentligt spørgsmål er, hvor skævt bortfaldet er. Der er foretaget en analyse af, om de familier, der er forsat i undersøgelsen efter 1996, adskiller sig fra de familier, der er faldet fra, mht. familie-karakteristika fra 1996 (oprindeligt sprog, opholdstid i Danmark, forældrenes uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet, familiens økonomi og boform, forældrenes danskkundskaber). Der er ikke fundet markante forskelle. Der er en svag tendens til, at familier som i 1996 havde boet 6-9 år i Danmark, familier, hvor faderen lidt oftere er tilknyttet arbejdsmarkedet, og familier, der i 1996 oplyser, at de har en nogenlunde økonomi, i lidt højere grad har deltaget end de øvrige familier. Men derudover gør selve udvælgelseskriteriet selvfølgelig stikprøven skæv, idet mødre til børnene skal have været i Danmark siden 1993.

Undersøgelse af oplevet diskrimination

Dataindsamlingen blev gennemført af Danmarks Statistik i 1998. Med i undersøgelsen var personer med oprindelse i Tyrkiet, Somalia, Bosnien og Libanon (både personer med dansk og udenlandsk statsborgerskab), samt statsløse der er født i Mellemøsten. Personerne var i aldersgruppen 18-66 år og havde permanent opholdstilladelse i Danmark 1. januar 1996 (Møller og Togeby 1999).

Hovedtemaet for undersøgelsen er oplevet diskrimination, men spørgeskemaet indeholder også spørgsmål omkring respondenternes uddannelse, beskæftigelse, foreningsdeltagelse og boligforhold.

Det største problem med dataindsamlingen var at skaffe telefonnumre på de udvalgte respondenter. Det lykkedes for 81 pct. af bosnierne, men kun for 55-61 pct. af de øvrige. Næste problem var at det var svært at opnå kontakt med dem, man havde telefonnumre på. Blandt dem, der blev kontaktet, var det mellem 7-13 pct. som nægtede at deltage.

De personer, der ikke kunne fremskaffes telefonnumre på, fik tilsendt et spørgeskema med posten, men kun 17 pct. af disse blev returneret.

Spørgeskemaet blev oversat til de fire sprog og der blev anvendt tosprogede interviewere. Kun 19 pct. af interviewene foregik på dansk. Undersøgelsens svarprocent var 40-58 pct. (lavest for somaliere og højest for bosniere).

Integration i Danmark omkring årtusindskiftet (Rockwool Fondens Forskningsenhed)

Dataindsamlingen blev gennemført i perioden november 1998-juli 1999. Det var Danmarks Statistik, der gennemførte dataindsamlingen. Med i undersøgelsen var indvandrere og efterkommere fra Eksjugoslavien, Iran, Libanon, Pakistan, Polen, Somalia, Tyrkiet og Vietnam, som var i alderen 16-70 år, og som havde opholdt sig mindst to år i Danmark (Nielsen og Pedersen 2000).

Der blev udsendt introduktionsbreve til alle udtrukne personer. I udgangspunktet forsøgte man at lave telefoninterviews med alle, men der var mange, man ikke kunne finde telefonnumre på. Derfor supplerede man med besøgsinterviews. 3.128 ud af 3.615 interview blev gennemført som telefoninterview. Den samlede telefonnummerdækning for personerne, som var udvalgt til interview, var på 68 pct. mod normalt 80-82 pct. Telefonnummerdækningen svingede fra 62 pct. for somaliere til 77 pct. for polakkerne.

Telefoninterviewene havde en svarprocent på 50,0 pct. De efterfølgende besøgsinterviews fik svarprocenten op på 57,8 pct. Nægterprocenten for telefoninterviewene var på 10,9 pct. For dem, hvor interviewerne opnåede kontakt med svarpersonen eller med svarpersonens husstand, skyldes 53 pct. af bortfaldet nægttere. 5 pct. skyldes sprog vanskeligheder på trods af brug af tosprogede interviewere. Dette forklares med forskelle i dialekter.

Telefoninterviewene havde en gennemsnitlig varighed på 25 minutter. Der er ingen oplysninger om varigheden for besøgsinterviewene.

Der blev anvendt tosprogede interviewere, så der var mulighed for interview enten på dansk eller det pågældende fremmedsprog (eller evt. engelsk). 66 pct. af respondenterne blev interviewet på eget sprog. Interviewerne skulle dog først vurdere respondentens danskkundskaber. Spørgeskemaet var på forhånd oversat til fremmedsprogene. Interviewerne var inddraget i processen med at få oversat spørgeskemaet. Selve oversættelsen blev for nogle sprog gennemført af interviewere. I andre tilfælde blev der anvendt eksterne konsulenter. Efterfølgende blev de oversatte versioner af spørgeskemaet fremlagt for alle interviewerne, hvorefter spørgeskemaet blev tilrettet.

Forfatterne har sammenlignet respondenterne med hele populationen mht. fordelingen på en række baggrundsvARIABLE. Med hele populationen menes alle personer fra de pågældende 8 lande i aldersgruppen 16-70 år. Mht. køn findes god overensstemmelse mellem respondenterne og hele populationen. Der er dog en tendens til, at de yngre er underrepræsenterede og ældre overrepræsenterede, hvad man ifølge forfatterne typisk også oplever i andre spørgeskemaundersøgelser. Personer i hovedstadsområdet er underrepræsenterede blandt respondenterne. Mht. beskæftigelsesstatus og indkomst finder forfatterne kun små afvigelser mellem respondenterne og hele populationen. Der er dog en vag tendens til, at personer i beskæftigelse er overrepræsenterede og personer med lav indkomst underrepræsenterede blandt respondenterne (der er ikke lavet test, der viser, om forskellene er signifikante).

Forfatterne har også lavet en logistisk regression, hvor den afhængige variable angiver om personer, der er udvalgt til interviewer, har deltaget eller ej. Resultaterne viser, at oprindelsesland, alder, geografisk område, civilstand, antal børn og arbejdsmarkedstilknytning har betydning for deltagelse (arbejdsløse deltager i mindre grad og lønmodtagere i højere grad end personer uden for arbejdsstyrken).

I 2001 blev der lavet en opfølgning på survey'en fra 1999, hvor mange af de samme personer blev interviewet igen. Derudover blev der suppleret med nye personer. Svarprocenten var på 63,7 pct. (Mogensen og Matthiesen 2002; Tranæs og Zimmermann 2004).

Danmarks Statisk uddannelsesundersøgelse

Dataindsamlingen fandt sted i efteråret 1999. Med i undersøgelsen var de indvandrere som pr. 1. januar 1999 var i alderen 18-59 år, som var 16 år eller derover ved indvandringstidspunktet, og som i efteråret 1997 ikke havde gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse i Danmark. Temaet for undersøgelsen var indvandrerne medbragte uddannelse (Mørkeberg 2000).

Spørgeskemaet blev sendt med posten til alle de udvalgte respondenter. Spørgeskemaet blev udsendt 14. september 1999 og en påmindelse den 13. oktober. Spørgeskemaet til alle indvandrere var udarbejdet på dansk, mens de tilhørende vejledninger med følgeskrivelse var oversat til 12 sprog. Vejledningerne er på de enkelte sprog udformet som en kopi af spørgeskemaet med eksempler. For at spare porto-udgifter er vejledningerne på alle sprog ikke udsendt til alle. Fx har indvandrere fra Østeuropa kun modtaget vejledninger på dansk, engelsk, russisk og serbo-kroatisk.

Som forberedelse til dataindsamlingen udsendte Danmarks Statistik to pressemeddelelser i hhv. juni og september 1999. Endvidere orienterede Danmarks Statistik 13 indvandrerorganisationer om undersøgelsen på et møde. Organisationerne blev opfordret til at bakke undersøgelsen op.

Der blev opstillet et telefonberedskab til at besvare henvendelser omkring undersøgelsen. Det omfattede 8 midlertidigt ansatte for perioden 15.-30. september 1999, som var udvalgt, så de beherskede samme sprog, som fandtes i de udsendte vejledninger. Endvidere stillede 14 faste medarbejdere fra Danmark Statistik sig til rådighed for telefoniske henvendelser på dansk, engelsk, tysk og spansk. Der kom i alt omkring 5000 henvendelser, hvoraf de fleste var på dansk, engelsk eller tysk.

Svarprocenten var 49,7 pct. for hele undersøgelsen, men svinger meget med oprindelsesland (lande som Tyrkiet og Somalia har de laveste svarprocenter, jf. bilagstabel 8.1 i Mørkeberg 2000)

Integrationsstatus

Catinét Research har siden 1999 med mellemrum indsamlet spørgeskemadata blandt indvandre-re. Udvalgt til undersøgelserne er personer, som er fyldt 15 år, og stammer fra Tyrkiet, Paki-

stan, det tidligere Jugoslavien, Somalia, Iran og Irak eller er palæstinensere. Personerne er udvalgt ved hjælp af fornavne og efternavne for hver nationalitet (Mikkelsen 2001 og 2003; Catinet Research 2000).

Respondenterne er blevet ringet op og interviewet, hvis de har oplyst, at de stammer fra et af de pågældende lande. Der er også taget hensyn til, at respondenternes sammensætning skal svare til populationens sammensætning på forskellige demografiske variable: køn, alder og geografi.

Der er hver gang stillet faste spørgsmål om arbejds- og fritidsliv, kvalifikationer, boligforhold, familierelationer, danskkundskaber, forhold til det politiske og religiøse liv, oplevet diskrimination og integration. Derudover er der stillet forskellige aktuelle spørgsmål.

Der er anvendt tosprogede interviewere, og langt de fleste interview blev gennemført på modersmålet. Tosprogede interviewere anses af Catinet research som en fordel, da indvandrere med svage danskkundskaber også kan blive interviewet, samt at de følelsesmæssige barrierer, der kunne være opstået mellem en etnisk dansk interviewer og respondenterne, elimineres.

I 1. kvartal 2000 blev der opnået interview med 1007 personer, mens der var 422 nægtende. Dvs. at der blev opnået interview med ca. 70 pct. af de respondenter, som interviewerne kom i kontakt med.

Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere

Dataindsamlingen fandt sted i september-oktober 2001 og januar-april 2002 af SFI-Survey. Med i undersøgelsen var 20-34-årige etniske minoriteter med oprindelse i Pakistan, Tyrkiet eller Somalia. Kun tyrkere og pakistanere, som enten var efterkommere eller havde opholdt sig mindst 10 år i Danmark, var medtaget. For somaliere medtog man personer, som havde opholdt sig mindst 5 år i landet. Alle respondenter boede i Århus eller Københavnsområdet (Schmidt 2002).

Temaerne for undersøgelsen var familieforhold, bolig, beskæftigelse og ægtefælles beskæftigelse (herunder arbejdstid), uddannelse, fritidsaktiviteter, arbejdsdeling i hjemme og børnepasning. Udover at besvare et spørgeskema med spørgsmål om disse emner, fik deltagerne udleveret 2 dagbøger, hvor tidsanvendelsen skulle angives for 10-minutters intervaller for hhv. et hverdagsdøgn og et weekenddøgn.

Der blev anvendt besøgsinterview. Svarprocenten var 51 pct. 33 pct. nægtede at deltage og 10 pct. kunne ikke træffes. Forfatteren mener, at det høje bortfald blandt de etniske minoriteter

måske skyldes, at respondenterne blev kontaktet kort efter terrorangrebet den 11. september 2001, som øgede fokuset på etniske minoriteter med muslimsk baggrund. Det skal dog nævnes, at svarprocenten typisk ikke er specielt høj i denne type undersøgelser, som pga. dagbøgerne er meget krævende for deltagerne.

Tidsanvendelsesundersøgelsen blandt pakistanere, tyrkere og somaliere er lavet parallel til en større tidsanvendelsesundersøgelse blandt danskere. I den danske del af undersøgelsen var svarprocenten omkring 65 pct. (Bonke 2002), dvs. noget højere end i undersøgelsen blandt etniske minoriteter.

Unge indvandrere på kontanthjælp i København

Dataindsamlingen blev gennemført af SFI i perioden november 2002-januar 2003 ved hjælp af telefoninterview. Med i undersøgelsen var unge indvandrere med oprindelse i mindre udviklede lande, som var 18-25 år den 1. juli 2002, var bosiddende i Københavns kommune den 10. september 2002, og som havde modtaget kontanthjælpsydelse efter aktivloven på et tidspunkt i perioden juli 2001-september 2002. Der blev ikke anvendt tolk til interviewene, og introduktionsbrevet var kun på dansk (Geerdsen *et al* 2003).

Temaerne for undersøgelsen var deltagelse i aktivering og kurser, uddannelses- og jobønsker, jobsøgningsadfærd og baggrundsuplysninger (indvandringsårsager, familieforhold, uddannelse, tidligere beskæftigelse).

Svarprocenten var 30 pct. 3 pct. nægtede at deltage, 29 pct. kunne ikke træffes,² 25 pct. har ikke telefon,³ 5 pct. kunne ikke interviewes pga. sprogproblemer⁴ og 7 pct. havde ikke en folkeregisteradresse. Dvs. at den meget lave svarprocent altså først og fremmest skyldtes, at det var meget vanskeligt at komme i kontakt med de unge.

Er bortfaldet skævt? Det er det på køn. Mændene har i mindre omfang end kvinderne deltaget. For de øvrige variable er skævheder i bortfaldet undersøgt separat for mænd og kvinder. Bortfaldet er ikke skævt mht. alder, indvandringsår, civilstand, antal børn, deltagelse i danskkurser og deltagelse i aktivering. Til gengæld har kvinder, som har været på kontanthjælp i 1-3 mæ-

² En af forklaringerne på, at mange ikke kunne træffes på trods af, at man fandt et telefonnummer på dem, var, at det var en anden end den udvalgte interviewperson, der tog telefonen.

³ En del af de unge, som ikke havde et registreret telefonnummer, fik tilsendt et brev, hvor de blev spurgt, om de ville kontakte SFI-Survey med henblik på interview. Dog uden større succes.

⁴ Svarende til 14 pct. af de unge, som interviewerne opnåede kontakt med.

der, i højere grad deltaget end kvinder, der har været på kontanthjælp i mere end 10 måneder. For mændene har varigheden på kontanthjælp ingen betydning.

Pardannelse blandt etniske minoriteter i Danmark

Dataindsamlingen fandt sted i 2003. Med i undersøgelsen var etniske minoriteter fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon og Somalia, som var 17-27 år den 1. maj 2003 og havde opholdt sig mindst 7 år i Danmark (Schmidt og Jakobsen 2004).

Temaerne for undersøgelsen var pardannelse (kæresteri, ægteskab, frivillighed/tvang), egen og ægtefælles beskæftigelse og uddannelse, fritid, tilknytning til oprindelseslandet og kønsarbejdsdeling.

Der blev anvendt besøgsinterview. Der blev ikke anvendt tolk til interviewene, og introduktionsbrevet blev også kun sendt på dansk. Svarprocenten var på 64 pct. 12 pct. nægtede at deltage, 14 pct. kunne ikke træffes, 1 pct. blev ikke interviewet pga. sprogveskelligheder.

Marginalisering og beskæftigelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere

Dataindsamlingen blev gennemført af SFI i perioden november 2004-januar 2005. Med i undersøgelsen var indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande, som var marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet i 2003 (se nedenfor). Temaerne for undersøgelsen var sprogkunderskaber, uddannelse/kurser, aktivering/arbejdsmarkedstilknytning (herunder rådighed for arbejdsmarkedet, jobsøgningsadfærd) og baggrundsforhold (Møller og Rosdahl 2006).

Der blev anvendt telefoninterview i undersøgelsen. Kunne interviewet ikke gennemføres på dansk, blev det så vidt muligt gennemført på interviewpersonernes modersmål (SFI-Survey havde interviewere, som kunne nogle af de mest udbredte sprog blandt ikke-vestlige indvandre-re, fx tyrkisk, somalisk, arabisk, urdu og serbokroatisk).

To grupper af respondenter blev udvalgt ved hjælp af AMS's register DREAM:

1. Personer, der var marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet i 2003 (målt ved modtagelsen af forskellige typer af overførselsindkomster), men som ikke modtog overførselsindkomster i mindst 21 uger af de første 25 uger i 2004 (1.244 fra denne gruppe blev udvalgt til interview).
2. Personer, der var marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet i 2003 (målt ved modtagelsen af forskellige typer af overførselsindkomster), og som også var marginaliserede i de første 25 uge i 2004 (898 fra denne gruppe blev udvalgt til interview).

Omkring 280 var dog ikke aktive i CPR-registreret, og der kunne ikke skaffes telefonnumre på 587. Derfor søgte man at opnå interview med 749 fra gruppe 1 og 535 fra gruppe 2. Af de oprindeligt udvalgte blev der opnået interview med 41 pct. (svarende til 511 personer i gruppe 1 og 346 personer i gruppe 2).

Forfatterne skriver, at opnåelsen på 41 pct. ikke er det, man normalt kalder svarprocenten. Svarprocenten er derimod 79 pct., som er fremkommet ved at sætte antal opnåede interview i forhold til antal personer i stikprøven, som kunne træffes per telefon. 16 pct. nægtede at deltage, og 5 pct. kunne ikke interviewes pga. sprogproblemer. Erfaringerne fra denne undersøgelse minder om erfaringerne fra undersøgelsen af unge indvandrere på kontanthjælp i København.

Erfaringer fra danske undersøgelser blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande.

Undersøgelse	År	Population	Metode	Svarprocent	
SFI Flygtninge i Danmark	1988	Flygtninge samt familiesammenførte fra Iran, Polen og Vietnam. N=714	Besøgsinterview SFI-Survey	83	
SFI Unge indvandre- re, første bølge	1988	Indvandrere fra Tyrkiet, Pakistan og tidl. Jugoslavien i alderen 18-25 år. N=1027	Besøgsinterview mulighed for tolke SFI-Survey	81	Tolk kun brugt i ét tilfælde
SFI Unge indvandre- re, anden bølge	1999	Indvandrere fra Tyrkiet, Pakistan og tidl. Jugoslavien fra første bølge +suppl. N=1052	Besøgsinterview SFI-Survey	66	21 pct. nægttere
Æblet falder langt fra stammen	1989 - 1990	Tyrkiske elever på EFG, HF og gymnasiet i udvalgte kommuner og amter. N=?	Postspørgeskema Udsendt af forskerne	?	
SFI Børneforløbs- undersøgelsens første bølge	1996	Mødre til børn født i 1995 og statsborgere i Tyrkiet, Eksjugoslavien, Pakistan, Irak, Sri Lanka eller Somalia. N=610	Besøgsinterview mulighed for tolke SFI-Survey	79	16 pct. nægttere, 5 pct. ikke truffet
SFI Børneforløbs- undersøgelsens anden bølge	1999	Mødre til børn født i 1995 og statsborgere i Tyrkiet, Eksjugoslavien, Pakistan, Irak, Sri Lanka eller Somalia. N=593	Besøgsinterview mulighed for tolke SFI-Survey	76	
SFI Børneforløbs- undersøgelsens tredje bølge	2003	Mødre til børn født i 1995 og statsborgere i Tyrkiet, Eksjugoslavien, Pakistan, Irak, Sri Lanka eller Somalia. N=450	Besøgsinterview mulighed for tolke SFI-Survey	84	62 pct. af dem der blev interviewet i 1996
Nævnet for Et- nisk Ligestilling Undersøgelse af oplevet diskrimi- nation	1998	18-66-årige indvandrere fra Tyrkiet (N=593), Somalia (N=568), Bosnien (N=594) og Libanon. N=593	Telefon + suppl. postspørgeskema Danmarks Statistik	40- 58	Lavest for somaliere og højest for bosniere
Rockwool Fon- dens Forsknings- enhed Integration i Danmark omkring årtusindskiftet	1998 - 1999	Indvandrere og efterkommere fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon, Somalia, Iran og Polen 16-70 år. N=6.257	Telefon + supplerende besøgsinterviews Danmarks Statistik	58	66 pct. interviewet på eget sprog.
Rockwool Fon- dens Forsknings- enhed Opfølgning på Integration i	2001	Indvandrere og efterkommere fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon, Somalia, Iran og Polen 16-70 år i 1998. N=5.122	Telefon + supplerende besøgsinterviews Danmarks Statistik	64	

Danmark omkring årtusindskiftet fra 1998					
Danmarks Statistik Uddannelsesundersøgelsen	1999	Indvandrere i alderen 18-59 år uden erhvervskompetencegivende uddannelse i Danmark. N=152.181	Postspørgeskema Danmarks Statistik	50	
Catinét Research Integrationsstatus	2000	Personer 15+ år som stammer fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Somalia, Iran, Irak + palæstinensere. Udvalgt ved hjælp af navn for hver nationalitet. N=?	Telefoninterviews Catinét Research	?	Tosprogede interviewere. 70 pct. svar blandt dem interviewerne kommer i kontakt med
SFI Tidsanvendelse blandt pakistane- re, tyrkere og somaliere	2001 - 2002	Indvandrere mindst 10 år i Danmark og efterkommere fra Tyrkiet og Pakistan 20-34 år. Somaliere mindst 5 år i DK. N=342	Besøgsinterviews SFI-Survey	51	33 pct. nægtede. 10 pct. ikke truffet. Kort efter 11. sept. 2001
SFI Unge indvandre- re på kontant- hjælp i Køben- havn	2002 - 2003	Indvandrere fra mindre udviklede lande 18-25 år i KBH., som havde modtaget kontanthjælp 2001-02. N=1.240	Telefoninterviews SFI-Survey	30	3 pct. nægtede. 29 pct. Ikke truffet. 25 pct. havde ikke telefonnummer
SFI Pardannelse blandt etniske minoriteter i Danmark	2003	Indvandrere fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Libanon og Somalia 17-27 år. N=986	Besøgsinterviews SFI-Survey	64	12 pct. nægtede. 14 pct. ikke truffet.
SFI Marginalisering og beskæftigelse blandt ikke- vestlige indvan- drere og efter- kommere	2004 - 2005	Fra Dream registeret: Marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet 2003. N=2.142	Telefoninterviews SFI-Survey	41	79 pct. af dem, som kunne træffes pr telefon

3.2 Hvad kan vi lære af de tidligere danske undersøgelser?

Svarprocenten varierer meget i de danske spørgeskemaundersøgelser, som har indsamlet data blandt indvandrere. I de undersøgelser, der er beskrevet i afsnit 3.1, svinger svarprocenten fra 30 til 83 pct. Bortfaldet er generelt højere end i undersøgelser, hvor der indsamles data blandt danskere. I nogle

af undersøgelserne skyldes bortfaldet først og fremmest respondenter, som har nægtet at deltage i undersøgelsen, mens bortfaldet i andre undersøgelser primært er forklaret ved, at interviewerne ikke kunne komme i kontakt med respondenterne.

Undersøgelserne varierer meget mht. emner, karakteristika ved respondenterne og indsamlingsmetoder - forhold som kan have betydning for svarprocenten, jf. afsnit 2. Nogle af undersøgelserne viser, at telefonbaserede interviews er særligt problematiske blandt indvandrere, fordi telefonnummerdækningen er særlig lav blandt denne gruppe. I en undersøgelse af unge kontanthjælpsmodtagere med indvandrerbaggrund i Københavns Kommune var problemet med telefoninterviews særligt udtalt – måske fordi især de unge benytter sig af mobiltelefoner med taletidskort.

Det store bortfald i nogle af undersøgelserne er selvfølgelig først og fremmest et problem, hvis det er skævt, således at respondenterne ikke er repræsentative for de pågældende befolkningsgrupper. Det er bare svært at vide, i hvilket omfang bortfaldet er skævt, idet dette kun sjældent er grundigt beskrevet. Nogle af undersøgelserne indikerer dog, at bortfaldet er skævt, således at socioøkonomisk svage grupper er underrepræsenterede. Men det kan være svært at vurdere, hvad det skæve bortfald betyder fx i forhold til besvarelsen af holdningsspørgsmål. Alt i alt må man sige, at det er mest trygt med en høj svarprocent, og at det derfor vigtigt at overveje, hvordan man i en undersøgelse kan reducere bortfaldet.

Som beskrevet i afsnit 2 kan et bortfald som følge af nægtelse og et bortfald som følge af mangel på kontakt med respondenter have forskellig effekt på repræsentativiteten. I bortfaldsanalyserne i de danske undersøgelser er bortfaldet ikke delt op på forskellige kategorier. Der er heller ikke lavet analyser af omfanget af og betydningen af bortfald på enkelte spørgsmål. Ud fra et videnskabeligt synspunkt vil det være hensigtsmæssigt, hvis der i fremtidige spørgeskemaundersøgelser laves grundigere analyser af bortfaldet og effekten på repræsentativitet af de opnåede interview. Det gælder i særdeleshed undersøgelser, hvor data indsamles blandt indvandrere, da der oftest er et relativt stort bortfald i disse dataindsamlinger.

Undersøgelserne viser, at ikke alle indvandrere kan interviewes på dansk. Anvendelse af tolk, oversatte spørgeskemaer og introduktionsbreve på flere sprog er da også anvendt i flere undersøgelser. En oversættelse er dog, som det fremgår af afsnit 2, ikke uproblematisk, men man kan selvfølgelig gøre noget for at øge kvaliteten af oversættelsen. Til undersøgelsen for Rockwool Fondens Forskningsenhed har Danmarks Statistik fx først fået oversat spørgeskemaet. Derefter har de tosprogede interviewere kommenteret dem, og det oversatte skema er blevet rettet til.

I flere af undersøgelserne har der været andre end respondenter og interviewere tilstede under besøgsinterviewene i hjemmet. Det er i nogle af undersøgelserne set som en fordel, da de andre tilstedeværende har bevirket mere trygge rammer for interviewet og har kunnet yde hjælp, når der opstod sprogveskelligheder. I nogle tilfælde kan det endvidere være vanskeligt at undgå andre tilstedeværende, fx hvis det opfattes som upassende for en gift kvinde at være alene med intervieweren. I børneforløbsundersøgelsens første interviewrunde har faderen meget ofte hjulpet moderen med at besvare spørgsmålene. I de spørgsmål, som drejer sig om børnenes sundhed og trivsel, er det nok også fint nok, mens det er mere problematisk for de spørgsmål, der omhandler morens trivsel og holdninger.

I flere af undersøgelserne har man lavet reklame for dataindsamlingerne. Det har man fx gjort ved at informere kommuner, indvandrerklubber og foreninger, indvanderrådgivninger, indvandrerblade- og radioer og dansk flygtningehjælp. Det er dog uvist, hvilken effekt denne ”reklame-indsats” har haft.

4. Resultater af pilotundersøgelsen

Litteraturen og erfaringerne peger som nævnt i de foregående afsnit på, at der er en række specielle problemer med at gennemføre spørgeskemaundersøgelser blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande:

- Der er problemer med at finde/skabe kontakt til den udtrukne IP.
- Der er problemer med at motivere til at deltage i undersøgelsen og med at skabe tillid til, at deltagelse ikke er en kontrol eller lignende, men at deltagelse kan være til fordel for respondenterne på et mere alment niveau.
- Der er problemer med sprog.
- Der er problemer med interviewsituationen – især ved interview af kvinder. Hvem er til stede og hvem tolker, hvis det er nødvendigt?

At der er specielle problemer blev desværre kun bekræftet af denne pilotundersøgelse, hvor der på ca. 1 måned i september 2005 blev gennemført 36 interviews ud af et bruttosample på 106 personer⁵ blandt 1. generationsindvandrere fra Tyrkiet i alderen 18-45 år i Hovedstadsområdet. Derudover blev to interviews delvist gennemført, og hvis disse to regnes med, blev svarprocenten således 35,8 pct., hvilket klart er utilfredsstillende.

⁵ Bruttostikprøven var oprindeligt på 108 personer, men to personer var flyttet til udlandet og udgik derfor af stikprøven.

Som nævnt i afsnit 1.2 er resultatet af pilotundersøgelsen evalueret på 3 forskellige måder, dels via en traditionel bortfaldsanalyse, dels via de særlige interviewerspørgsmål, der var indføjet til slut i spørgeskemaet, og dels via interviewernes erfaringer, som blev diskuteret på et debriefingsmøde i oktober 2005. Erfaringerne fra disse 3 evalueringsmetoder bliver gennemgået i det følgende.

4.1 Bortfaldsanalyse

Som det fremgår af tabel 1 over det opnåede resultat og årsager til bortfald er det 25 pct., der har nægtet at deltage. Det er i sig selv en for høj andel, der peger på, at motivationen til at deltage ikke har været tilstrækkelig. Men herudover er der 24 pct., hvor det slet ikke er lykkedes for intervieweren at komme i kontakt med respondenterne. 9 pct. er ikke gennemført på grund af sprogvanskeligheder.⁶

Endvidere er der en tydelig kønsforskel på opnåelsesprocenten. Således blev der kun gennemført interviews med 20 % af kvinderne, mens 47 % af mændene blev helt ellers delvist interviewet. Interessant nok skyldes denne forskel ikke, at der er stor forskel på nægter-procenten. Men langt flere af kvinderne blev enten ikke truffet eller har angivet sygdom som begrundelse for ikke at deltage. Dette tyder på, at det er noget sværere at få kontakt med kvinder end med mænd, mens nogenlunde samme andel er nægttere.

Tabel 1. Resultat og bortfald

	Kvinder		Mænd		Alle	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Interview gennemført	9	20	27	44	36	34
Interview delvist gennemført	0	0	2	3	2	2
Nægter	12	27	15	25	27	25
Sygdom	4	9	0	0	4	4
Bortrejst/hospital	1	2	0	0	1	1
Ikke truffet	13	29	12	20	25	24
Sprogvanskeligheder	5	11	5	8	10	9
Andet/forløbsnægter	1	2	0	0	1	1
i alt	45	100	61	100	106	100

⁶ På grund af den relativt korte dataindsamlingsperiode kunne den tyrkisktalende interviewer ikke nå at overtage alle disse interviews.

Af tabel 2 fremgår det, at de fleste i stikprøven boede i Københavns kommune. 9 personer boede i Frederiksberg kommune, og blandt disse blev 7 interview gennemført, mens opnåelsesprocenten var meget lavere i Københavns kommune og i Københavns Amt. På trods af det lille datagrundlag, kunne dette tyde på, at der er dels er forskelle mellem de enkelte interviewere, men også at der kan være forskelle mellem boligområder på villigheden til at deltage i en spørgeskemaundersøgelse.

Tabel 2. Resultat og bortfald særskilt for amt

	Interview opnået		Nægter		Ej truffet/flyttet		Andet		Total	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Københavns kommune	26	32,5	25	31,3	18	22,5	11	13,8	80	75,5
Frederiksberg	7	77,8	1	11,1	0	0	1	11,1	9	8,5
Københavns Amt	5	29,4	2	11,8	7	41,2	3	17,6	17	16,0
Total	38	35,8	28	26,4	25	23,6	15	14,2	106	100,0

Ifølge tabel 3 blev den højeste svarprocent opnået blandt de 35-39-årige og de 30-34-årige. Som forventet er opnåelsen lavere blandt de yngste, men også blandt 40-44-årige er bortfaldet stort. Ikke overraskende er den vigtigste grund til, at der ikke er opnået interviews med de 20-24-årige, at de ikke er truffet – man vil forvente, at problemet med fx mobiltelefoner med taletidskort er specielt stort for yngre IP'ere. Til gengæld viser det sig, at der er flest nægttere blandt de 25-29-årige – de er måske de mest mistroiske overfor autoriteter?

Tabel 3. Resultat og bortfald særskilt for alder

	Interview opnået		Nægter		Ej truffet/flyttet		Andet		Total	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Under 20 år	0	0	0	0	1	100,0	0	0	1	0,9
20-24 år	3	27,3	2	18,2	4	36,4	2	18,2	11	10,4
25-29 år	5	31,3	7	43,8	4	25,0	0	0	16	15,1
30-34 år	13	43,3	5	16,7	7	23,3	5	16,7	30	28,3
35-39 år	13	48,1	6	22,2	4	14,8	4	14,8	27	25,5
40-44 år	4	20,0	7	35,0	5	25,0	4	20,0	20	18,9
45-49 år	0	0	1	100,0	0	0	0	0	1	0,9
Total	38	35,8	28	26,4	25	23,6	15	14,2	106	100,0

Endelig fremgår det af tabel 4, at opnåelsen er lavere blandt ugifte, og højest blandt skilte. Men da de fleste er gift, er datamaterialet for tyndt til at kunne konkludere noget ud fra denne tendens

Tabel 4. Resultat og bortfald særskilt for civilstand

	Interview opnået		Nægter		Ej truffet/flyttet		Andet		Total	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Skilt	5	50,0	3	30,0	1	10,0	1	10,0	10	9,4
Gift	30	35,3	22	25,9	21	24,7	12	14,1	85	80,2
Ugift	3	27,3	3	27,3	3	27,3	2	18,2	11	10,4
Total	38	35,8	28	26,4	25	23,6	15	14,2	106	100,0

4.2 Interviewerspørgsmål

I slutningen af pilotspørgeskemaet var der en sektion med spørgsmål til interviewerne omkring deres opfattelse af interviewet. Desværre bærer evalueringen af disse spørgsmål selvfølgelig præg af det lille antal besvarelser. Her gennemgås de vigtigste af disse spørgsmål, hvor der alligevel kommer der ting frem, som peger på vigtige problemstillinger. Mange af spørgsmålene lægger op til videre analyser og samkøring af spørgsmålene. Det er dog ikke gjort her, fordi det ikke giver mening i forhold til det lille datamateriale. Disse spørgsmål er dog oplagte at tage op i forbindelse med bortfaldsanalyserne af den efterfølgende større survey.

Kontakt med IP

I en hel del tilfælde har det været vanskeligt at opnå kontakt med IP – og husk at dette er de succesfulde kontakter, der er mundet ud i interviews (jf. bortfaldsanalysen), se tabel 5. Interviewernes kommentarer omkring dette går primært på telefon problemer – at det opgivne nummer er forkert, eller at der ikke kan findes et telefonnummer. Dette er et stort problem.

Tabel 5. Har det været vanskeligt at få fat i IP?

	Antal	Procent
Ja	10	26,32
Nej	24	63,16
Uoplyst	4	10,53

Interviewers køn

75 % af interviewene er foretaget af mandlige interviewere, hvilket ligger noget over mændenes andel af interviewerne, som var 60 % (3 ud af 5), se tabel 6. Der kan være flere forklaringer på, at de mandlige interviewere har fået flere interview hjem end svarende til deres andel – bl.a. at den eneste etniske interviewer var en mand, som derfor fik flere interviews end de andre. Som tidligere nævnt kan både personeffekten af den enkelte interviewer og forhold omkring det specifikke boligområde spille ind. En mere dybtgående analyse af samspillet mellem opnåede interviews og inter-

viewerens køn kræver et større datamateriale, således at der også kan kontrolleres for boligområde, og planlægges derfor på baggrund af den efterfølgende større survey.

En anden interessant problematik i forhold til køn er, hvorvidt forholdet mellem interviewers og respondentens køn har nogen betydning. Man kunne fx forestille sig, at det er lettere for kvinder at opnå interviews med kvinder, mens kønnet har mindre betydning i forhold til at interviewe mænd. Datamaterialet her er for småt til, at vi er gået nærmere ind i denne problemstilling, men den vil også blive taget op i forbindelse med den efterfølgende større survey.

Tabel 6. Interviewers køn

	Antal	Procent
Mand	29	76,32
Kvinde	7	18,42
Uoplyst	2	5,26

Sprog

Sprog er en meget vigtig variabel af flere grunde. For det første som input i senere analyser, hvor danskkundskab er en meget væsentlig parameter fx for muligheden for beskæftigelse og muligheden for succes i uddannelsessystemet. Derfor er det altafgørende at få interviewernes vurdering af respondenternes danskkundskaber. For det andet fordi sproget selvfølgelig har stor betydning for selve interviewet, fx hvor let eller svært spørgsmålene i skemaet bliver opfattet – jo sværere det danske sprog generelt er for respondenterne, jo lettere skal spørgsmålene formuleres sprogligt.

Som det ses af tabel 7, havde en del af respondenterne problemer med det danske sprog – kun i halvdelen af de gennemførte interviews har interviewer vurderet, at respondenterne taler flydende dansk. Endvidere kan det nævnes, at 3 af interviewene er gennemført på tyrkisk, mens 2 er gennemført på en blanding af dansk og tyrkisk – i disse tilfælde har det danske altså været for dårligt til, at en dansk interviewer har kunnet gennemføre interviewet.

Det vil være rimeligt at vente, at sprogproblemerne i hvert fald ikke er mindre blandt den ikke-interviewede del af stikprøven. Fx var der nogle interviews, der var henvist til den etniske interviewer, men som han ikke nåede inden for den korte tidshorisont. Konklusion må være, at man skal være ekstremt opmærksom på de problemer, som manglende sprogkundskaber giver – både i forhold til opnåelse af interviews og i forhold til forståelsen af spørgsmålene.

Tabel 7. Respondentens dansk kundskaber

	Antal	Procent
IP taler flydende dansk	18	47,37
IP taler og forstår kun dansk med besvær	12	31,58
IP taler kun meget lidt dansk	6	15,79
Uoplyst	2	5,26

Interviewmetode

Ca. $\frac{3}{4}$ af interviewene er gennemført som telefon interview, men resten er gennemført som besøgsinterview. Vi forventer en klar sammenhæng mellem sprogproblemer og interviewmetode. Det må alt andet lige være sværere at gennemføre et telefoninterview end et besøgsinterview med en respondent, der ikke taler så godt dansk. Dette vil også blive undersøgt nærmere i forbindelse med den efterfølgende større survey.

Tabel 8. Gennemførte du interviewet som telefoninterview eller besøgsinterview?

	Antal	Procent
Telefon	28	73,68
Besøg	7	18,42
Uoplyst	3	7,89

Andre tilstedeværende

I ca. hver 7. interviews har der været andre til stede under interviewet, som har blandet sig. Disse andre har været en blanding af ægtefælle, børn, forældre/svigerforældre, og andre personer. Vi ved ikke på hvilket niveau, de har blandet sig (om det er hjælp med det sproglige eller indflydelse på svarene), men den relativt høje andel viser, at det er noget interviewerne skal være opmærksomme på og evt. skal have ekstra instruktion i forhold til.

Tabel 9. Var der andre tilstede, som blandede sig i interviewet?

	Antal	Procent
Ja	5	13,16
Nej	27	71,05
Uoplyst	6	15,79

Forståelse af spørgsmål

Interviewerspørgsmålene omkring forståelse af spørgsmålene tyder også på, at det sproglige er noget, man skal være ekstra meget opmærksom på, når man interviewer en gruppe, hvor mange har ringe dansk kundskaber. Respondenterne vil som oftest meget gerne svare på spørgsmålene (tabel 12), men der er spørgsmål, der ikke bliver forstået og skal præciseres (tabel 10 og 11). Interviewerne kunne kommentere, hvilke spørgsmål i skemaet, der specielt var problemer med, og her viser det sig, at 3 typer spørgsmål specielt volder problemer. For det første spørgsmål der indeholder negationer (fx er du enig i, at man ikke kan tvinge arbejdsløse til at flytte for at finde arbejde). Negationerne er vanskelige for personer, der ikke er flydende i det danske sprog, og bør undgås i denne type spørgeskemaer. For det andet spørgsmål der indeholder abstrakte begreber, der kan være svære at forstå – fx demokrati og tillid. Disse begreber kan selvfølgelig være svære at undgå, men det bør klart tilstræbes, at spørgsmålsteksten omkring dem er så enkel og vedkommende som muligt. Den tredje type spørgsmål, der vakte problemer i pilotskemaet, var spørgsmål omkring andres holdninger. Igen er konklusionen, at man skal være ekstra opmærksom på spørgsmålsformuleringen i forhold til den specifikke målgruppe – og fx være klar på om man spørger til den dominerende holdning blandt de specifikke ”andre” (fx familien) eller om den ”gennemsnitlige” holdning.

Tabel 10. Havde du generelt en fornemmelse af, at IP ikke forstod spørgsmålene?

	Antal	Procent
Overhovedet ikke	11	28,95
Næsten ikke	11	28,95
Af og til	9	23,68
Oft	2	5,26
Meget ofte	3	7,89
Uoplyst	2	5,26

Tabel 11. Bad IP om at få præciseret nogle af spørgsmålene?

	Antal	Procent
Overhovedet ikke	5	13,16
Næsten ikke	13	34,21
Af og til	7	18,42
Oft	5	13,16
Meget ofte	7	18,42
Uoplyst	1	2,63

Tabel 12. Havde du en fornemmelse af, at IP forsøgte at besvare spørgsmålene, så godt han/hun kunne?

	Antal	Procent
Af og til	1	2,63

Ofte	3	7,89
Meget ofte	31	81,58
Ved ikke	2	5,26
Uoplyst	1	2,63

Tabel 13. Havde du en fornemmelse af, at der var nogle af spørgsmålene, IP helst ikke ville besvare?

	Antal	Procent
Overhovedet ikke	32	84,21
Næsten ikke	3	7,89
Af og til	1	2,63
Ved ikke	1	2,63
Uoplyst	1	2,63

Følsomme spørgsmål

Som det ses af tabel 13 var det ikke et generelt problem, at der var spørgsmål respondenterne helst ikke svare på. Det skal dog nævnes, at for de interviews hvor et problem er påpeget, går dette på religion. Spørgsmål om fx religion er givetvis følsomme for nogle respondenterne og skal derfor selvfølgelig formuleres nænsomt. Spørgsmålene kan/skal selvfølgelig ikke altid undgås, men det kan være en ide at stille disse spørgsmål til sidst i skemaet, så IP ikke ”skræmmes væk” af de følsomme spørgsmål.

4.3 Debriefingen

Pilotundersøgelsen blev udført af 5 erfarne interviewere - 3 mænd og 2 kvinder, hvoraf den ene mandlige interviewer kunne tyrkisk. Et debriefingsmøde blev holdt med interviewerne, forskerne bag undersøgelsen samt repræsentanter fra SFI-Survey i oktober 2005. Specielt kontakten med respondenterne blev diskuteret på mødet, men også en del omkring spørgsmålsformuleringerne, som blev oplevet som for vanskelige for modtagergruppen, blev diskuteret. Alle interviewerne berettede, at det havde været svært at opnå kontakt, havde været svært at træffe aftale om interviews, og i nogle tilfælde især svært at få lov til at interviewe kvinder. Der var imidlertid stor forskel interviewerne imellem på, hvor succesfulde de havde været. En kvindelig interviewer havde været meget engageret og opsøgende og dermed også opnået at få næsten alle interviews hjem. Også den tyrkisk/kurdisk talende interviewer havde fået mange interviews (og så havde han vel at mærke ikke kunnet nå at interviewe alle de respondenter, der blevet henvist til ham på grund af sprogproblemer). Han mente dog selv, at en del personer er mere mistroiske over for en indvandrersom interviewer, end de vil være over for indfødte danske interviewere.

Erfaringerne fra pilot-undersøgelsen, som især kom frem på debriefingsmødet med interviewerne, kan i øvrigt sammenfattes således:

Introduktionsbrevet

Introduktionsbrevet var oversat til tyrkisk, men ikke kurdisk. Der er ikke meldt om problemer med dette, selv om mange var kurdere. Til gengæld har mange vist ikke læst brevet eller ikke forstået, hvad det drejer sig om. Det blev også nævnt, at den seddel, som interviewerne smider ind, hvis de har været på forgæves besøg, kun er på dansk, hvilket kan være et problem. Den burde evt. også oversættes. Derudover kan der være et problem med overhovedet at smide sedlen ind, hvis fx opgangen er aflåst.

Problemer med at finde/skabe kontakt til den udtrukne respondent

I forhold til at skabe telefonkontakt er problemet, at mange ikke har en telefon – eller i hvert tilfælde ikke et telefonnummer, der er registreret (telefonnumre på taletidskort er ikke registreret på navn). Derudover fandt interviewerne i en del tilfælde, at telefonens bruger ikke er identisk med telefonens ejer – evt. fordi vedkommende ikke selv kan få en telefon, fordi vedkommende står i registret over dårlige betalere. Dette gør, at det ikke er muligt at skabe kontakt over telefonen med nær så mange som i andre interviewundersøgelser.

Interviewerne oplevede dog også en del problemer i forhold til besøgskontakten. For det første er der nogle, som ikke bor på den registrerede adresse af den ene eller anden grund. Det kan være en dækadresse, eller de er flyttet uden at melde det. For det andet kan det være svært at finde respondenter hjemme, især mænd med lange arbejdstider og unge mænd. Endelig er der det problem, at respondenter kan være bortrejst i en længere periode – typisk til oprindelseslandet, hvilket gør det svært at skabe kontakt i en relativt kort indsamlingsperiode.

Selvom intervieweren finder respondenter hjemme, kan det også være svært at overvinde mistro mv. ved døren. Mandlige interviewere bliver ikke altid lukket ind, hvis kvinden er alene hjemme. Den etniske interviewer mente endda, at dette problem muligvis er endnu større, hvis intervieweren selv har indvandrerbaggrund. Dette problem hænger sammen med, at beslutningen om at deltage eller ej ofte ikke er respondentens alene, men også fx mand/kone/far. Dette gør, at der skal gøre endnu mere ud af begrundelserne for, at deltagelse er vigtig. Og endeligt opleves sprogproblemer naturligvis også som en barriere for at skabe kontakt. Problemerne omkring mistro og køn opleves som værst i forbindelse med besøgsinterviews, mens sprogproblemerne findes både ved telefoninterviews og besøgsinterviews.

Problemer med at motivere til at deltage i undersøgelsen og med at skabe tillid til, at deltagelse ikke er en kontrol el lign.

Interviewerne oplever, at der ofte er en mur af mistillid og mistro, som skal overvindes, fordi folk er utrygge eller måske ikke har helt rent mel i posen. Navnet Socialforskningsinstituttet kan forveksles med sociale myndigheder og kontrol.

Derudover er der et problem i forhold til at forpligtige respondenterne til at bruge så lang tid på at blive interviewet, som det rent faktisk er tilfældet. Tiden er afskrækkende og bruges som begrundelse for afslag. Her står interviewerne så i det dilemma, at de gerne vil underdrive interviewets længde for ikke at skræmme respondenterne væk, men på den anden side heller ikke vil lyve. Dette problem blev så kun forstærket af, at mange af spørgsmålene i pilotskemaet var for sprogligt komplicerede for målgruppen, og at der derfor skulle bruges meget tid på forklaring og omskrivning af spørgsmål. Interviewene kom derfor til at tage noget længere tid end planlagt.

Problemer med interviewsituationen

Interviewerne oplevede i nogle tilfælde, at andre tilstedeværende blandede sig i interviewet. Det var fx i forhold til at hjælpe med at oversætte og forstå spørgsmålene, hvilket ikke i sig selv behøver at være negativt. Dog er det ikke optimalt, hvis børn fungerer som tolke, fordi spørgsmål og svar kan være uegnede eller uforståelige for børn. I andre tilfælde har tilstedeværende blandet sig i de afgivne svar, hvilket selvfølgelig ikke er hensigtsmæssigt. Dette giver især problemer ved interview af kvinder, hvor det er manden der svarer. Men i piloten var der også eksempler på, at det er konen, der svarer for den mandlige respondent.

Der var mange sprog- og forståelsesproblemer i forhold til spørgeskemaet. Interviewerne fremhævede under debriefingsmødet, at nogle af spørgsmålsformuleringerne var for lange og for komplicerede. Blandt andet sætninger med indbyggede nægtelser var svære for respondenterne at forstå og svare på (fx ”synes du, at man ikke...”). Der var også problemer med nogle begreber, fx ”tillid” og ”demokrati”. Nogle gange blev interviewerne nødt til at stille et spørgsmål på en helt anden måde, hvilket kan være uheldigt, da det kan dreje betydningen af spørgsmålet. Det er især holdningsspørgsmålene, som har voldt problemer (fx holdninger til rådighedskrav til arbejdsløse og til koranen/biblen), hvilket har resulteret i en meget høj andel af ”ved ikke” svar på nogle af disse spørgsmål. På enkelte spørgsmål er det næsten en tredjedel, som har svaret ved ikke. Interviewerne oplyste endvidere at de af og til havde en fornemmelse af, at respondenterne svarede i øst og vest.

5. Konklusion og diskussion

På baggrund af tidligere erfaringer, som de fremgår af litteraturen, stod det klart, at der er særlige vanskeligheder forbundet med at lave en survey blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande, og måske ikke mindst blandt personer med oprindelse fra Tyrkiet. I pilotundersøgelsen søgte vi at overkomme disse vanskeligheder ved at satse på en høj kvalitet i dataindsamlingen og dermed også en relativt dyr metode. Interviews skulle foretages som telefoninterviews, hvis det var mulig og hensigtsmæssigt – og ellers som besøgsinterviews. Interviewerne havde mulighed for mange kontaktforsøg. Sprogkyndige interviewere indgik i interviewerkorpset. Introduktionsbreve blev oversat til tyrkisk. Interview tiden blev holdt nede på 30 minutter osv.

Alligevel har pilotundersøgelsen kun bekræftet, at det er meget vanskeligt at opnå en tilfredsstillende svarprocent i en spørgeskemaundersøgelse blandt indvandrere fra Tyrkiet. En opnået besvarelse på 35,8 % er så lille, at resultaterne dårligt kan anvendes. Den lave besvarelse hænger sammen med flere problemer, som det ikke lykkedes at finde løsninger på:

1. Mange nægtede at deltage i undersøgelsen
2. Mange fik man slet ikke kontakt med
3. Nogle interviews måtte opgives på grund af sprogvanskeligheder

Herudover viste pilotundersøgelsen, at der ofte er problemer i interviewsituationen med tilstedeværelse af andre personer, der blander sig ud over at hjælpe med rent sproglige problemer.

Problemet med nægterne

Der kan være mange grunde til, at de udvalgte personer ikke ønsker at deltage i en spørgeskemaundersøgelse. Begrundelsen for ikke at deltage er ofte helt personlig, uden at det tilsyneladende har noget med undersøgelsen at gøre - fx manglende tid. Eller baggrunden for ikke at ville deltage kan være mangel på accept af formålet med undersøgelsen, eller mangel på tillid til hvad undersøgelsen eller deres deltagelse i undersøgelsen vil blive brugt til. Begrundelsen med manglende tid dækker sikkert ofte over andre grunde til ikke at have lyst til at deltage. Det er derfor helt afgørende for antallet af nægttere, at de udvalgte personer finder, at undersøgelsen har et fornuftigt formål, og at deres deltagelse er vigtig og værd at bruge noget tid på. Introduktionsbrevet er derfor meget vigtigt, idet det er her, det første budskab om undersøgelsens formål og nytte bliver givet.

I forhold til gruppen af indvandrere er der imidlertid en særlig barriere, der skal overvindes. Interviewerne melder tilbage, at de ofte møder en mur af mistillid og mistro, som skal overvindes, fordi folk er utrygge ved, om undersøgelsen har noget med myndigheder og kontrol at gøre. Man kan

forsøge at overkomme denne barriere i introduktionsbrevet ved at understrege, at der er tale om forskning, at deltagelsen er anonym, at de er udvalgt tilfældigt og at den indsamlede viden kan være med til at forbedre vilkårene for dem selv eller andre. Man kan også oversætte brevet og udsende det både på dansk og på oprindelseslandets sprog.

Man kunne forestille sig, at det i nogle undersøgelser kunne være nyttigt på forhånd at indhente en opbakning eller anbefaling fra indvandrerorganisationer eller religiøse samfund til deltagelse i undersøgelsen. Problemet med dette er imidlertid, at indvandrergrupperne ikke er organiserede i bestemte organisationer eller religiøse samfund, men er splittet op i et stort antal forskellige grupper, hvis de overhovedet har en tilknytning til sådanne grupperinger. Hertil kommer, at tilliden til disse grupperinger måske heller ikke er specielt stor.

Intervieweren kan ved kontakten med interviewpersonen være afgørende for at motivere til at deltage i undersøgelsen og for at skabe tillid til, at deltagelse ikke er kontrol eller lignende. Pilotundersøgelsens interviewere mente, at danske interviewere muligvis har lettere ved at opnå tillid end interviewere med en etnisk baggrund, især hvis de har en anden baggrund end interviewpersonens egen baggrund. Også interviewere fra egen gruppe kan være et problem i de relativt små miljøer, hvor risikoen for, at oplysninger går videre, kan være en barriere.

Endelig er der den kulturelle barriere, som en individbaseret undersøgelse kan støde ind i. Den gifte kvinde skal måske have tilladelse af manden og de unge måske tilladelse af forældrene/faderen, før der kan træffes aftale om et interview. Det kan således være svært at overvinde mistroen ved døren. Mandlige interviewere bliver ikke lukket ind, hvis kvinden er alene hjemme. Kvindelige interviewere kan være en fordel i disse situationer, men hvis et 'Nej' til at deltage kommer fra en person, som intervieweren aldrig kommer i kontakt med, kan det være svært at påvirke situationen.

Problemet med de ikke trufne

Pilotundersøgelsen viste, som tidligere undersøgelser har gjort det, at der er problemer med overhovedet at finde og opnå kontakt med en stor gruppe af de udvalgte interviewpersoner. En del bor ikke på den registrerede adresse af den ene eller anden grund. Der kan være tale om dækadresser eller de er flyttet uden at melde adresseændring.

Der er også mange problemer med at opnå telefonkontakt, idet mange ikke har fastnet telefon eller mobiltelefon med et registreret nummer. I andre tilfælde bliver telefonen brugt af andre end den person, der er registreret under det pågældende nummer.

Der kan endvidere være problemer med at træffe interviewpersonen hjemme på grund af lange arbejdstider og/eller fordi vedkommende arbejder om aftenen og i weekenden.

For disse problemer med at opnå kontakt gælder det, at det er nødvendigt at budgettere med mange kontaktforsøg. Intervieweren må have tid afsat til at være opsøgende og vedholdende med at finde frem til den rette interviewperson. Problemet med de lange arbejdstider kan undertiden løses ved at træffe aftale med andre i familien. I pilotundersøgelsen var der eksempler på, at der gennem konen blev truffet aftale om interview af en selvstændig mand på dennes arbejdsplads.

Nogle interviewpersoner kan være bortrejst (ofte til oprindelseslandet) i længere perioder. Også dette fænomen peger på fordelene af en relativt lang dataindsamlingsperiode, så intervieweren har en mulighed for at opnå kontakten.

De største problemer med overhovedet at opnå kontakt findes blandt de unge. De er ofte ikke hjemme eller bor slet ikke på den oplyste adresse.

Interviewerne har den afgørende rolle ved løsningen af disse problemer. Den trænede, erfarne og fleksible interviewer, som gider gøre det opsøgende arbejde, og som er i stand til at skabe den nødvendige tillid, er afgørende for både omfanget af kontakter, der bliver etableret, og for omfanget af personer, der nægter at deltage i undersøgelsen. Forudsætningen er selvfølgelig, at der bliver budgetteret med tid til at gøre dette opsporingsarbejde i forbindelse med dataindsamlingen. Endvidere kan man gøre opmærksom på de specielle problemer i forbindelse med instruktionsmøderne. Interviewere uden erfaringer med indvandrere fra ikke-vestlige lande bør have en speciel instruktion i kontakt og interviews med denne gruppe. Erfaringerne fra erfarne succesfulde interviewere kan tjene til inspiration, og erfaringer kan udveksles mellem interviewerne. Endelig kan surveyorganisationen føre en mere tæt monitorering af, hvorledes det går for den enkelte interviewer, samt om der behov for yderligere instruktion.

Sprogproblemerne

Sprogproblemer kan være det egentlige problem bag den manglende kontakt og den manglende lyst til at deltage i undersøgelsen. Hvis interviewpersonerne og interviewerne ikke kan tale sammen, må man sikre sig, at en sprogkyndig interviewer overtager kontakten til denne respondent.

Sprogproblemer kan også være årsagen til problemer i interviewsituationen. Hvis interviewpersonen ikke forstår spørgsmålene, men skal interviewes ved hjælp af en sprogkyndig interviewer eller ved hjælp fra familiemedlemmer, der er bedre til dansk, er risikoen for en dårlig kvalitet af besvarelsen ganske stor. Man kan afhjælpe problemerne med sprogkyndige interviewere og allerhelst en autoriseret oversættelse af spørgeskemaet. Men oversættelsen er kostbar, og det kan derfor være umuligt at oversætte til et stort antal forskellige sprog.

Udover de rent oversættelsesmæssige problemer kan der være problemer med overhovedet at forstå hvad der bliver spurgt om, fordi det drejer sig om danske begreber eller danske institutionelle forhold, som interviewpersonen ikke har kendskab til. Dette problem er formodentlig større end man ofte forestiller sig. Mange af interviewerne i denne pilotundersøgelse meldte, at respondenterne af og til eller ofte ikke forstod spørgsmålene. Sådanne problemer kan ikke løses i interviewsituationen, men må løses ved udarbejdelsen af spørgeskemaet. Spørgsmålene skal være sprogligt og begrebsmæssigt enkle og korte for at undgå for mange misforståelser. Det er ikke mindst holdningsspørgsmål, der kan volde problemer. Hvis respondenterne ikke kender eller ikke forstår problemstillingen, er det selvfølgelig svært at have en holdning til den. Det kan hjælpe at udstyre interviewerne med en klar instruktion om, hvad spørgsmålene handler om, så man undgår, at der kommer deciderede misforståelser ud af det. Disse sprogproblemer taler for besøgsinterviews i stedet for telefoninterviews, idet man nemmere kan samle problemer med at forstå spørgsmålene op, når man sidder ansigt til ansigt.

Endelig kan der være problemer med, at nogle spørgsmål er særligt følsomme for forskellige grupper af indvandrere. Pilotundersøgelsen pegede på, at spørgsmål om religion er særligt følsomme spørgsmål for en del af indvandrerne fra Tyrkiet. Disse spørgsmål skal derfor formuleres nænsomt.

Problemer med interviewsituationen

Interviewerne oplevede i en del tilfælde, at andre personer var til stede og blandede sig i interviewsituationen. Det kan dreje sig om ægtefælle, børn, forældre/svigerforældre eller andre, der hjælper med at oversætte eller forstå spørgsmålene, eller som blander sig i, hvad der skal svares på spørgsmålene. Hjælp til oversættelse kan i sig selv være en fordel, men er ofte alligevel problematisk. Ofte er det børn, der hjælper med oversættelsen, men børnene forstår måske slet ikke, hvad der spørges til om fx arbejdsmarkedsforhold eller holdninger til forskellige emner. Det er selvsagt også et problem, hvis forældre svarer for deres hjemmeboende børn, eller ægtemanden svarer på kvindens vegne eller omvendt, som der også var et eksempel i pilotundersøgelsen. Det er nødvendigt, at interviewerne er opmærksomme på denne problemstilling og eventuelt får ekstra instruktion herom.

Hvad kan der gøres for at blive klogere

Baggrunden for at gennemføre denne pilotundersøgelse blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande var, at både metodelitteraturen og erfaringerne fra tidligere undersøgelser i Danmark viste, at det er vanskeligt at opnå en tilfredsstillende svarprocent og kvalitet i spørgeskemaundersøgelser rettet mod denne befolkningsgruppe. Hensigten med pilotundersøgelsen var derfor at afprøve en række detaljer omkring introduktionsbrevet, kontaktforsøg og sprogkyndighed blandt interviewerne. Resultatet af dette blev ikke specielt godt, men pilotundersøgelsen har givet en række oplysninger, som forhåbentlig kan bidrage til forbedringer i kommende undersøgelser. Disse oplysninger kommer fra de spørgsmål, som interviewerne skulle besvare dels om kontaktforsøg og årsagen til ikke-opnåede interviews, dels om interviewsituationen og problemer med spørgsmålene. Også debriefingsmødet med interviewerne gav værdifulde oplysninger om problemerne. Endelig kunne en grundig bortfaldsanalyse bidrage til større klarhed.

Begrænsningen i denne pilotundersøgelse hænger sammen med den relativt lille stikprøve, der indgik i undersøgelsen. Analyser af betydningen af interviewers køn for forskellige grupper af interviewpersoner og analyser af fordele og ulemper ved forskellige interviewmetoder (besøg eller telefon) kræver et større datamateriale, end der har været til rådighed her. Både bortfaldsanalyserne og analyserne af interviewernes oplysninger om kontaktproblemer og om interviewsituationen tænkes derfor gentaget og udbygget, når det større datamateriale fra den efterfølgende større survey er i hus.

Litteratur

Bonke, J. (2002): Tid og velfærd. Socialforskningsinstituttet 02:26 København

Burkell, J. (2003). The dilemma of survey nonresponse. Library and Information Science Research 25, 239-263.

Campanelli, P. og C. O'Muircheartaigh (1999). Interviewers, interviewer continuity and panel survey nonresponse. Quality and Quantity 33, 59-76.

Catinet research (2000): Integrationsstatus 1. kvartal 2000

Christensen, E. (2004a): 7 års børneliv. Velfærd, sundhed og trivsel hos børn født i 1995. Socialforskningsinstituttet 04:13, København

Christensen, E. (2000b): Rapport nr. 3 fra børneforløbsundersøgelsen af børn født i efteråret 1995. Socialforskningsinstituttet 00:10, København

Christensen, E. (2004). 7-årige børn med anden etnisk baggrund. Forældrenes ressourcer, børnenes udvikling, skolestart og kontakt med socialforvaltningen, København: Socialforskningsinstituttet 04:28

Christensen, E. og D.A. Sloth (2005). Børn med anden etnisk baggrund ved skolestart, København: Socialforskningsinstituttet 05:05.

Christoffersen, M.N. (1997): Rapport nr. 1 fra børneforløbsundersøgelsen af børn født i efteråret 1995. Socialforskningsinstituttet 97:25, København

Dahl, K.M. og V. Jakobsen (2005). Køn, etnicitet og barrierer for integration. Fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv. København: Socialforskningsinstituttet 05:01.

Dale, T. og G. Haraldsen (2000). Turning nonresponse into response in surveys among immigrants. Unpublished paper presented at the 2000 Workshop for Household Survey Non-response in Budapest.

Dalheim, E. (1999). En skjemabasert komplettering av registeret over befolkningens høyeste utdanning: - Forprosjekt med fokus på innvandrere. Statistisk Centralbyrå, Notater 1999/89.

Davis, D.W. (1997). The direction of race of interviewer effects among African-Americans: Donning the black mask. American Journal of Political Science 41(1), 309-322.

De Leeuw, E.D. (2001). Reducing missing data in surveys: An overview of methods. Quality and Quantity 35, 147-160.

Ejrnæs, M. og ÜTireli (1992). Æblet falder langt fra stammen – en undersøgelse af tyrkiske andengenerationsindvandrere, der er på vej i det danske uddannelsessystem. Forlaget Fremad, København.

Feskens, R., J. Hox, G. Lensvelt-Mulders og H. Schmeets (2004). A multivariate analysis of nonresponse among ethnic minorities. Proceedings of Statistics Canada Symposium 2004, Innovative Methods for Surveying Difficult-to-reach Populations.

Fridberg, T (2000): Kultur- og fritidsvaner 1975-1998. Socialforskningsinstituttet 00:01, København

Geerdsen, L.P., V. Jakobsen, M. Jensen, L. Küppers og B.M. Olsen (2003). Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Barriere for uddannelse og arbejde. Socialforskningsinstituttet: Arbejdspapir 5:2003, København.

Groves, R.M. og M.P. Couper (1998). Nonresponse in household iInterview surveys. John Wiley and Sons Inc, New York.

Haraldsen, G. (1999). Spørreskjemametodikk: Etter kokebokmetoden. Ad Notam Gyldendal, Oslo.

Harkness, J.A. og A. Blohm (2005). Appendix A. ESS translation strategies and procedures of November 2005 (www.europeansocialsurvey.org)

Hox, J.J. og E.D. De Leeuw (1994). A comparison of nonresponse in mail, telephone, and face-to-face surveys. Quality and Quantity 28, 329-344.

Jakobsen, V (2004). Young immigrants from the former Yugoslavia, Turkey and Pakistan: Educational attainment, wages and employment. PhD thesis, Department of Economics, Aarhus School of Business.

Jeppesen, K. J. (1989), Unge indvandrere – en undersøgelse af anden generation fra Jugoslavien, Tyrkiet og Pakistan. København: Socialforskningsinstituttet.

Jeppesen, K.J. og A. Nielsen (1998). Etniske minoritetsbørn i Danmark – det første leveår. Rapport nr. 2 fra børneforløbsundersøgelsen af børn født i 1995. København: Socialforskningsinstituttet 98:5.

Jeppesen, K.J. og A. Nielsen (2001). Tosprogede småbørn i Danmark. Rapport nr. 4 fra børneforløbsundersøgelsen af børn født i 1995. København: Socialforskningsinstituttet 01:16.

Kleven, Ø. (1999). Innvandreres utdanning - en pilotundersøkelse. Statistisk Centralbyrå, Notater 1999/82.

Knäuper, B., R.F. Belli, D.H. Hill og A.R Herzog (1997). Question difficulty and respondents' cognitive ability: The effect on data quality. *Journal of Official Statistics* 13(2), 181-199.

Lorenz, F.O., J. Saltiel og D.R. Hoyt (1995). Question order and fair play: Evidence of even-handedness in rural surveys. *Rural Sociology* 60(4), 641-653.

Loureiro, M.L. og J. Lotade (2005). Interviewer effects on the evaluation of goods with ethical and environmental attributes. *Environmental and Resource Economics* 30, 49-72.

McGovern, P.D. og D.H. Griffin (2004). Quality assessment of data collected from non-English speaking households in the American Community Survey. *Proceedings of Statistics Canada Symposium 2004, Innovative Methods for Surveying Difficult-to-reach Populations*.

Melchior, M. (1990). Flygtninge i Danmark. Socialforskningsinstituttet 90:1, København.

Mikkelsen, F. (2001). Integrationens paradoks. Catinet Research.

Mikkelsen, F. (2003). Integrationsstatus i 1999-2003: 5 år i et udviklingsperspektiv. Catinet Research.

Mogensen, G.V. og P.C. Matthiesen (2002). Indvandrere og arbejdsmarkedet – mødet med det danske velfærdssamfund. Rockwool Fondens Forskningsenhed, Spektrum, Viby J.

Moser, C.A. og G. Kalton (1979). Question wording. I J. Bynner og K.M. Stribley (red): Social research: Principles and procedures. Open University Press, London.

Møller, B. og L. Togeby (1999). Oplevet diskrimination – en undersøgelse blandt etniske minoriteter. Nævnet for Etnisk Ligestilling, København.

Møller, S.S. og A. Rosdahl (2006). Indvandrere i job. Marginalisering og beskæftigelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere. Socialforskningsinstituttet 06:07, København.

Mørkeberg, H (2000). Indvandreres uddannelse. Danmarks Statistik, København.

Nielsen, N.K. og S. Pedersen (2000). Databeskrivelse. i G.V. Mogensen og P.C. Matthiesen (red): Integration i Danmark omkring årtusindeskiftet. Rockwool Fondens Forskningsenhed, Aarhus Universitetsforlag, Århus.

Olsen, H. (2005). Fra svar til spørgsmål. Konstruktion og kvalitetssikring af spørgeskemadata. Akademisk Forlag, København.

Pedersen, P.J. (2002). Non-response bias – A study using matched survey-register labour market data. Centre for Labour Market and Social Research Working Paper 02-02.

Pickery, J. og G. Loosveldt (2001). An exploration of question characteristics that mediate interviewer effects on item nonresponse. Journal of Official Statistics 17(3), 337-350.

Pickery, J. og G. Loosveldt (2002). A multilevel multinomial analysis of interviewer effects on various components of unit nonresponse. Quality and Quantity 36, 427-437.

Pickery, J. og G. Loosveldt (2004). A simultaneous analysis of interviewer effects on various data quality indicators with identification of exceptional interviewers. Journal of Official Statistics 20(1), 77-89.

Potaka, L. og S. Cochrane (2004). Developing bilingual questionnaires: Experiences from New Zealand in the development of the 2001 Māori Language Survey. *Journal of Official Statistics* 20(2), 289-300.

Schmeets, H., J. van den Brakel og R. Vis-Visschers (2004). A tailored approach strategy for young Moroccans and Turks for the Dutch Family and Fertility Survey. Unpublished paper presented at the 2004 Workshop for Household Survey Non-response in Maastricht.

Schmidt, G. og V. Jakobsen (2000). 20 år i Danmark - En undersøgelse af nydanskernes situation og erfaringer. Socialforskningsinstituttet 00:11, København.

Schmidt, G. (2002). Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – et integrationsperspektiv. Socialforskningsinstituttet 02:28, København.

Schmidt, G. og V. Jakobsen (2004). Pardannelse blandt etniske minoriteter i Danmark. Socialforskningsinstituttet 04:09, København.

Schräpler, J. (2004). Respondent behaviour in panel studies: A case study for income nonresponse by means of the German Socio-Economic Panel (SOEP). *Sociological Methods and Research* 33(1), 118-156.

Simmons, E. og A. Wilmot (2004). Incentive payments on social surveys: A literature review. *Survey Methodology Bulletin* 53(1), 1-2.

Singer, E., J. Van Hoewyk, N. Gebler, T. Raghunathan og K. McGonagle (1999). The effect of incentives on response rates in interviewer-mediated surveys. *Journal of Official Statistics* 15(2), 217-230.

Smith, T.W. (2002). Reporting survey nonresponse in academic journals. *International Journal of Public Opinion Research* 14(4), 469-474.

Tranæs, T.S og K.F. Zimmermann (2004). Migrants, work, and the welfare state. University Press of Southern Denmark, Odense.

Turner, H.A. (1999), Participation bias in AIDS-Related telephone surveys: Result from the National AIDS Behavioural Survey (NABS) Non-response study. The Journal of Sex Research, vol. 36(1), 52-58.

Bilag 1. IP-brev

August-September 2005
Us. nr. 8836-1

Vi har brug for at høre om dine erfaringer

Af og til tales der om, at det kan være svært for indvandrere at få fx en uddannelse og finde et job. Det er vigtigt, at vi bliver bedre til at hjælpe indvandrere, så alle har de samme muligheder for at få en god tilværelse i Danmark.

I debatten findes der mange synspunkter, men der mangler viden om indvandrernes egne erfaringer. Derfor laver forskere fra Socialforskningsinstituttet en ny stor undersøgelse, hvor vi spørger indvandrerne selv om deres erfaringer med livet i Danmark.

Du er udvalgt til at være med i undersøgelsen, sammen med andre indvandrere, der er udtrukket i Befolkningsstatistik-registeret. Vores interviewer vil derfor kontakte dig inden for de næste uger og stille dig nogle spørgsmål om dit liv i Danmark. Svarene behandles strengt fortroligt og kan ikke genkendes, når undersøgelsens resultater offentliggøres. **Oplysningerne kommer ikke videre**, så hverken din kommune eller andre myndigheder får at vide, hvad du har svaret.

Det er vigtigt, at alle deltager i undersøgelsen for at få så korrekt et billede af indvandreres situation som muligt, men det er frivilligt. Hver gang nogen af jer, der er udvalgt, melder fra i undersøgelsen, er det som et puslespil, hvor der mangler en vigtig brik til sidst. Vi håber derfor, at du vil tage godt imod vores interviewer, når hun eller han kontakter dig.

Har du nogle spørgsmål til undersøgelsen er du meget velkommen til at kontakte Mette Deding (tlf. 3348 0885) eller Vibeke Jakobsen (tlf. 3348 0909)

På forhånd tak.

Med venlig hilsen

Hans Bay
Afdelingsdirektør
Socialforskningsinstituttet

Bilag 2. Interviewer instruktion

August-September 2005

Indvandrere i uddannelse og job

(us. nr. 8836-1)

Generel instruktion

Hvad handler undersøgelsen om og hvorfor er den vigtig?

Det er vigtigt, at befolkningen er uddannet og har job. Det er vigtigt af mange grunde: fra et samfundsøkonomisk synspunkt, når vi sammenligner os med andre lande, og det er vigtigt for det enkelte menneske, når man indgår i sociale sammenhænge og skal integreres i samfundet.

Der er imidlertid nogle sociale grupper, hvor mange ikke har uddannelse og job. En af disse grupper er indvandrere, der ofte har sværere ved at få job og bruge deres uddannelse, end andre danskere – en debat, der også har været meget oppe i medierne igennem de sidste par år.

I denne undersøgelse spørger vi første generations indvandrere med tyrkisk oprindelse mellem 18 og 45 år om deres erfaringer med og holdninger til især uddannelse og job – men vi spørger også ind til andre områder af deres tilværelse.

Undersøgelsen gennemføres for tre forskere i SFI, som tidligere har fået gennemført undersøgelser af SFI-SURVEY: Mette Deding og Vibeke Jakobsen, begge fra forskningsgruppen *Børn, Integration og Ligestilling*, og Torben Fridberg fra forskningsgruppen *Socialpolitik og velfærdsydelser*.

Undersøgelsen gennemføres som papirskema via telefon med opfølgende besøgsinterviews.

Pilotundersøgelse – for at højne kvaliteten

Undersøgelsen er en pilot undersøgelse, hvor I er fem interviewere, der interviewer ca. 100 personer i alt. Undersøgelsen er altså et for-studie til en stor undersøgelse, der gennemføres senere på året blandt 3000 personer fra Tyrkiet, Iran og Pakistan.

At det er en pilotundersøgelse betyder, at interviewernes svar ikke indgår i den endelige undersøgelse, men at **formålet** er at teste:

- Hvor godt de enkelte spørgsmål fungerer.
- Hvordan hele tilrettelæggelsen af undersøgelsen fungerer.

Der er **to grunde til, at der gennemføres en pilotundersøgelse** på denne undersøgelse:

- For det første, at teste spørgsmålene før de bruges i den store undersøgelse.
- For det andet, at få erfaringer med at gennemføre interviews med indvandrere – det har vi nemlig kun meget få erfaringer med!

Sidst i spørgeskemaet finder du derfor en række spørgsmål, om dine erfaringer med interviewet og de enkelte spørgsmål. Vi er meget interesseret i alle typer af kommentarer – store som små, så skriv hellere for meget end for lidt. Endvidere vil vi holde et møde med jer efter dataindsamlingen, hvor mundtlige kommentarer også er meget velkomne.

Som interviewer er du en **utrolig vigtig brik i at oparbejde disse erfaringer** – erfaringer, som kan hjælpe til at sikre kvaliteten af denne og senere undersøgelser, hvori der indgår store grupper af indvandrere.

Skemaet er næppe særlig svært, men der er alligevel en del kommentarer til det:

Skemaet vil normalt tage ca. 30 minutter at gennemføre. Da IP gruppen er første generations indvandrere kan det dog tænkes, at nogle IPere har lidt vanskeligt ved forstå og tale dansk. Derfor vil nogle interviews måske kræve gentagelse af spørgsmål og det kan tage lidt længere tid, at komme igennem spørgeskemaet. Vi vil meget gerne have, at du realistisk opgør interviewtiden for hvert enkelt skema.

IP modtager IP-brevet på både dansk og tyrkisk, men spørgeskemaet foreligger kun på dansk. Hvis du skulle komme ud for, at IP forstår og taler dansk så dårligt, at det er vanskeligt at gennemføre interviewet på dansk, skal du ikke gennemføre interviewet. I stedet bedes du sige til IP at han/hun bliver kontaktet af en anden interviewer, der er tosproget og kan gennemføre interviewet på tyrkisk.

Måske kan det hænde, at IP er lidt nervøs for, om oplysningerne bliver registreret og videregivet. Derfor kan det være en god ide, at du forbereder dig på at berolige IP om, at det er frivilligt at deltage (men samtidig understrege, hvorfor det er vigtigt at deltage) samt at oplysningerne ikke videregives til hverken kommunen eller andre myndigheder. Oplysningerne bruges kun i forskningsøjemed.

I det hele taget må det forventes, at gruppen måske er lidt vanskelig at få til at deltage i interviews. Derfor skal du måske være ekstra vedholdende for at få aftalt interview med IP – det er meget vigtigt at lære noget om, hvordan denne første kontakt håndteres. For at overtale IP til at deltage kan du fx appellere til at interviewet er vigtigt, fordi undersøgelsen belyser forhold, der kan hjælpe indvandrere i job og beskæftigelse. Eller du kan henvise til at vi savner viden om indvandreres liv. Og du kan understrege, at IP er anonym og at informationen ikke videregives til myndighederne.

Hvis IP spørger ind til undersøgelsens indhold og formål, er det nok vigtigt at undgå at IP føler sig som del af en ”problem”-gruppe. Det kan du fx imødekomme ved at understrege, at undersøgelsen handler om indvandreres tilværelse og liv mere generelt, bl.a. fordi det også er vigtigt for deres uddannelses- og jobsituation. Desuden er baggrunden for undersøgelsen at få viden, der kan hjælpe til, at alle borgere i Danmark har samme vilkår, når det kommer til at få en uddannelse og et job.

Det er formentlig bedst ikke at fortælle IP, at det er en pilotundersøgelse. Hvis folk på forhånd ved, at det ikke er en ”rigtig” undersøgelse, vil de måske i højere grad takke nej til at deltage. Fortæl svarpersonen, at undersøgelsen er del af en stor undersøgelse om indvandreres tilværelse, herunder erfaringer med uddannelse og job, i Danmark.

I og med at undersøgelsen gennemføres som papirskema vil jeg lige nævne, at der er en del filtre i spørgeskemaet. Det tager jo lige et par interviews, at blive fortrolig med filtrene, men det bliver som altid lettere, når de første par interviews er gennemført.

Og så et par **kommentarer til de enkelte spørgsmål:**

Generelt	Der er nogle spørgsmål, hvor IP i princippet kan have flere svar, fx spm. 21, 25, 27, 28. Med mindre andet er angivet skal der kun sættes ét kryds for alle spørgsmål i spørgeskemaet– fx hvis IP i spm 28 nævner flere årsager til at være arbejdsløs, noteres kun hovedårsagen .
Spm 4	Man er ”flyttet” til Danmark når man har formel bopæl her i landet.
Spm 5a, 6a	IPere som ikke pt er i arbejde, men tidligere har været i arbejde, bedes tænke på deres seneste job i Danmark
Spm 7	Bemærk at der spørges til både skoleuddannelse og erhvervsuddannelse i ét spørgsmål og hvor vi er interesseret i det højeste niveau, dvs. den højeste kode.
Spm 8	Her tænkes på al fuldtids uddannelse (grundskole, ungdomsuddannelser samt erhvervsuddannelser og andre videregående uddannelser). Der tænkes ikke på praktik eller kurser på deltid o.l. (fx hvad der i Danmark svarer til AMU kurser o.l.) .
Spm 11	Det er IPs egne børn (eventuelt ægtefælle/samlevers børn) vi er interesseret i. En ung person, der bor sammen med mor, far og søskende, men ikke selv har børn, har ikke hjemmeboende børn.
Spm 12	Uanset barnets aktivitetsstatus spørges til alder ved første dagpasning. Dvs. der skal noteres svar både for børn som pt er i dagpasning og for børn som tidligere har været i dagpasning.
Spm 13-18, 32, 37, 39, 41, 43, 47, 71	Når der i disse spørgsmål nævnes ”familie”, tænkes ikke kun på den nære familie, men også den udvidede familie, fx onkler, tanter, fætre og kusiner osv.
TEKST 2, spm 13-18, TEKST 7, spm 38, 40, 42, 44, 46, 48, 72	Der sondres mellem ”omgangskreds” , som inkluderer både familie og venner og bekendte, og ”venner og bekendte” , der ikke inkluderer familie.
Spm 22, 26	Der tænkes kun på ægtefælle , ikke samlever.
Spm 29d, 29e, 37d, 37e, 38d, 38e, 68	Der tænkes på videregående uddannelse , dvs. ud over grundskole og ungdomsuddannelse.

Spm 29f, Der tænkes på **lønnen** arbejde.
29g, 37f,
37g, 38f, 38g

Spm 30, 31 Med ”inden ankomsten til Danmark” tænkes ikke kun på oprindelseslandet, men også om IP har erhvervet sig arbejde eller uddannelse i andre lande, før IP kom til Danmark.

Spm 60 Der tænkes ikke på, at religionen anbefaler, hvad man skal stemme, men slet og ret **om** man skal stemme.

Dette var ordene, som jeg håber, kan være en hjælp til jeres arbejde. Har I nogle spørgsmål til undersøgelsen er I naturligvis meget velkommen til at kontakte mig. Ellers vil jeg blot ønske jer held og lykke med undersøgelsen.

Bedste hilsener,

Mette Tobiasen

Bilag 3. Spørgeskema

IP. nr.:

--	--	--	--	--

Int. nr.:

--	--	--	--	--

Indvandrere i uddannelse og job

Us. 8836-1

Skriv starttidspunkt:

Time:

Minut

Tekst 1: Først nogle spørgsmål om dig selv**1. Er du:**Mand ☐ 1Kvinde ☐ 2**2. I hvilket år er du født?**

Skriv årstal:

3. Hvad er din etniske baggrund?Tyrker ☐ 1Kurder ☐ 2Andet ☐ 3

Hvis andet, skriv: _____

4. Hvornår flyttede du til Danmark første gang?

Skriv årstal:

(Hvis husker ikke: Skriv 8888)

5. Hvor ofte bruger du det danske sprog?

	Ofte	Nu og da	Sjældent	Aldrig	Har ikke arbejde	Ved ikke
a. I det daglige	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4		☐ 8
b. På arbejde	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8

6. Har du ofte, nu og da, sjældent eller aldrig problemer med det danske sprog:

	Ofte	Nu og da	Sjældent	Aldrig	Har ikke arbejde	Ved ikke
a. I det daglige	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4		☐ 8
b. På arbejde	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8

7. Hvad er den højeste uddannelse, du har taget i Danmark?

(Der tænkes på den afsluttede uddannelse, som er på højeste niveau. Har personen ikke afsluttet nogen uddannelse, men gået i grundskole vælges svarkategori 1. En bachelor grad er inkluderet i mellemlang dvs. svarkategori 6)

- 0. Ingen skoleuddannelse, ingen erhvervsuddannelse..... ☐ 0
- 1. 1.-6. skoleklasse, ingen erhvervsuddannelse ☐ 1
- 2. 7.-10. skoleklasse, ingen erhvervsuddannelse ☐ 2
- 3. Gymnasium, HF, HH, HTX, ingen erhvervsuddannelse ☐ 3
- 4. Erhvervsfaglige uddannelser, håndværkeruddannelser, social og sundhedshjælperuddannelse. ☐ 4
- 5. Korte videregående uddannelser (efter faglig uddannelse eller gymnasium) (har som oftest en varighed af 2-3 år, fx socialpædagog, maskintekniker, politi) ☐ 5
- 6. Mellemlang videregående uddannelse (efter faglig uddannelse eller gymnasium) (har som oftest en varighed af 3-4 år, fx teknikumingeniør, lærer, sygeplejerske) ☐ 6
- 7. Lang videregående uddannelse (efter faglig uddannelse eller gymnasium) (Universitetsuddannelser fx cand.jur., læge, cand.merc., arkitekt-skolerne, musikkonservatorierne) ☐ 7
- 8. Overbygning på universitetseksamen, Ph.d., licentiat ☐ 8

8. Hvor mange år har du samlet gået i skole / været under uddannelse udenfor Danmark?

Angiv antal år:

Hvis 0 år: GÅ TIL SPM. 10

9. Hvad er den højeste uddannelse, du har taget udenfor Danmark?

(Andet i 5 er fx: forsvar og politi, transport, jordbrug og fiskeri, levnedsmiddel)

1. Grundskole uden eksamen ☐ 1
2. Grundskole med eksamen ☐ 2
3. Studentereksamen ☐ 3
4. Erhvervsfaglig uddannelse
 - i. Handel og kontor (fx lægesekretær, kontorassistent) ☐ 4
 - ii. Bygge og anlæg (fx tømrer, elektriker) ☐ 5
 - iii. Jern og metal (fx smed, automekaniker) ☐ 6
 - iv. Grafisk (fx grafiker, fotograf) ☐ 7
 - v. Levnedsmiddel og husholdning (fx slagter, kok) ☐ 8
 - vi. Jordbrug og fiskeri (fx gartner, veterinærsygeplejerske) ☐ 9
 - vii. Transport (fx matros) ☐ 10
 - viii. Sundhed (fx social og sundhedsassistent) ☐ 11
 - ix. Andet ☐ 12
5. Videregående uddannelse (efter faglig eller gymnasial uddannelse)
 - i. Samfundsvidenskabelig (fx socialrådgiver, økonomi, sociolog) ☐ 13
 - ii. Teknisk/naturvidenskabelig (fx. ingeniør, byggetekniker, kemiker) ☐ 14
 - iii. Humanistisk (fx bachelor eller kandidat indenfor litteraturvidenskab eller engelsk) ☐ 15
 - iv. Sundhed (fx sygeplejersker, jordemoder, læger, bandagist) ☐ 16
 - v. Pædagogisk (fx pædagog, folkeskolelærer) ☐ 17
 - vi. Andet ☐ 18

Hvis andet (i 4 ix eller 5 vi), skriv: _____

10. Har du en ægtefælle/samlever?

- Ja, er samlevende ☐ 1
- Ja, er gift ☐ 2
- Nej ☐ 3

11. Hvor mange hjemmeboende børn har du under 18 år?

Skriv antal : Hvis 0 : GÅ TIL TEKST 2

12. Hvor gamle er de hjemmeboende børn og hvad laver de?

- Fødselsår
- Aktivitetsstatus. (se definitioner)
- Alder første gang i dagpasning

Nævn yngste barn først:

Barn	Fødselsår	Aktivitets-status	Barnets alder ved første dagpasning (institution el. dagpleje). Irrelevant: 77
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			

Definition af aktivitetsstatus:

- Barn passet af forælder.
- Barn passet af andre i hjemmet.
- Barn passet i institution
- Barn passet i dagpleje
- Skoleelev + fritidsordning
- Skoleelev, ej fritidsordning
- Under uddannelse (gymnasium, erhvervsfaglig, videregående uddannelse)
- I arbejde
- Arbejdsledig / I aktivering.
- Andet

Tekst 2: De følgende spørgsmål handler om din omgangskreds, dvs. familie venner og bekendte

13. Hvilket uddannelsesniveau har hovedparten af din omgangskreds?

Almindelig skoleuddannelse/ ufaglærte..... ☐ 1

Faglig uddannelse eller en kort videregående udannelse (fx håndværkeruddannelser, social og sundhedshjælperudd., socialpædagog, maskintekniker, politi) ☐ 2

Mellemlang eller lang videregående uddannelse (fx teknikumin-geniør, lærer, sygeplejerske eller universitetsudd.) ☐ 3

Ved ikke ☐ 8

14. Hvilken etnisk baggrund har hovedparten af din omgangskreds

Danskere ☐ 1

Tyrkere ☐ 2

Kurdere ☐ 3

Andet ☐ 4

Hvis andet, skriv: _____

15. Når du tænker på din omgangskreds, er det så få eller mange, der for tiden har et arbejde?

Ingen ☐ 1

Kun få ☐ 2

En del ☐ 3

De fleste ☐ 4

Næsten alle ☐ 5

Alle ☐ 6

Ved ikke ☐ 8

16. Ved du, om der er nogen i din omgangskreds, der har fået afslag på en job-ansøgning inden for det sidste år?

Ja ☐ 1

Nej ☐ 2

Gå til spm. 18

Ved ikke ☐ 8 Gå til spm. 18

17. Hvad tror du, er hovedårsagen til afslaget?

- Diskrimination pga. deres etniske tilhørsforhold ☐ 1
- De er for gamle/unge ☐ 2
- Mangler personlige kontakter ☐ 3
- De har utilstrækkelige kvalifikationer ☐ 4
- Uddannelsen fra hjemlandet er ikke godkendt i Danmark ☐ 5
- Andet ☐ 6

Hvis andet, skriv: _____

Jeg vil nu bede dig om at tænke på par (ægtepar og samlevende) i din omgangskreds.

18. I hvor mange af disse par er kvinden for tiden hjemmegående?

- Ingen ☐ 1
- Kun få ☐ 2
- En del ☐ 3
- De fleste ☐ 4
- Næsten alle ☐ 5
- Alle ☐ 6
- Ved ikke ☐ 8

Tekst 3. De følgende spørgsmål handler om din tilknytning til arbejds-markedet.

19. Hvad var din hovedaktivitet i sidste uge?

(Hvis IP er studerende eller skoleelev med deltids- eller fritidsarbejde, skal IP placeres som under uddannelse. Førtidspensionister skal også placeres som førtidspensionister uanset om de havde arbejde i sidste uge)

I arbejde

1. Selvstændig (driver egen virksomhed)	☐ 01	Gå til spm. 22
2. Funktionær/tjenestemand	☐ 02	
3. Faglært arbejder	☐ 03	
4. Ufaglært arbejder/specialarbejder	☐ 04	
5. Ansat i flexjob/skånejob	☐ 05	
6. Medhjælpende ægtefælle	☐ 06	Gå til spm. 22
7. På barsels- eller forældreorlov fra lønmodtagerjob	☐ 07	
8. På barsels- eller forældreorlov fra selvstændig /medhjælpende ægtefælle	☐ 08	Gå til spm. 22

Midlertidigt uden arbejde

9. På barsels – eller forældreorlov fra ledighed	☐ 09	Gå til spm. 24
10. Langvarigt syg	☐ 10	Gå til spm. 24
11. Arbejdsløs på a-penge/ i aktivering	☐ 11	Gå til spm. 24
12. Arbejdsløs på a-penge/ ikke i aktivering	☐ 12	Gå til spm. 24
13. Kontanthjælpsmodtager i aktivering	☐ 13	Gå til spm. 24
14. Kontanthjælpsmodtager – ikke i aktivering	☐ 14	Gå til spm. 24

Udenfor arbejdsmarkedet

15. Førtidspensionist	☐ 15	Gå til spm. 24
16. Hjemmegående husmor/far	☐ 16	Gå til spm. 24
17. Under uddannelse (inkl. lærlinge og elever)	☐ 17	Gå til spm. 24
18. Andet	☐ 18	Gå til spm. 24

Hvis andet, skriv: _____

20. Hvad fremstiller den virksomhed, som du er ansat i?

(Det væsentligste i virksomhedens arbejde, fx fremstilling af haveredskaber, engroshandel med møbler, detailhandel med sko ...)

Skriv: _____

21. Hvordan fik du det job, som du er ansat i?

Via arbejdsformidlingen..... ☐ 1

Via arbejdsløshedskassen/fagforening ☐ 2

Via kommunen ☐ 3

Direkte henvendelse til arbejdsgiver ☐ 4

Svar på stillingsopslag i avisen, TV, tidsskrifter og andre steder ... ☐ 5

Gennem venner, slægtninge osv. af dansk oprindelse ☐ 6

Gennem venner, slægtninge osv. med anden etnisk baggrund end dansk ☐ 7

Andet ☐ 8

Hvis andet, skriv: _____

GÅ TIL SPM 23**22. Hvad fremstiller den virksomhed, som du/din ægtefælle er indehaver af?**

(Det væsentligste i virksomhedens arbejde, fx fremstilling af haveredskaber, engroshandel med møbler, detailhandel med sko ...)

Skriv: _____

23. Hvis du ikke har et arbejde, ville det påvirke både indtægter og udgifter. Hvordan påvirker det din families økonomi, at du har et arbejde?

Familien har i alt flere penge til rådighed ☐ 1

Det påvirker stort set ikke familiens økonomi ☐ 2

Familien har færre penge til rådighed ☐ 3

Gå til Tekst 4

24. Hvilken slags arbejde har du senest haft i Danmark?

- Som selvstændig ☐ 1 Gå til spm. 26
- Som medhjælpende ægtefælle ☐ 2 Gå til spm. 26
- Som lønmodtager ☐ 3
- Har ikke haft arbejde i Danmark ☐ 4 Gå til spm. 27
-

25. Hvad var den vigtigste grund til at du forlod dit sidste arbejde?

Blev afskediget fordi:

1. Stillingen blev nedlagt ☐ 1
2. Virksomheden lukkede ☐ 2
3. Andet ☐ 3

Hvis andet, skriv: _____

4. Arbejdet var midlertidigt ☐ 4

Sagde selv op på grund af:

5. Personlige/familiemæssige grunde ☐ 5
6. Sygdom, uarbejdsdygtighed ☐ 6
7. Uddannelse ☐ 7
8. Blev indkaldt til værnepligt ☐ 8
9. Andet ☐ 9

Hvis andet, skriv: _____

GÅ TIL SPM 27

26. Startede din ægtefælle/du selv virksomheden eller overtog du/din ægtefælle en eksisterende virksomhed?

- Opstartede egen virksomhed ☐ 1
- Overtog en eksisterende virksomhed ☐ 2
- Andet ☐ 3

Hvis andet, skriv: _____

Filter 1:	Hvis IP er midlertidigt uden arbejde (kode 9-14 i spm. 19).....	☐ 1	Gå til spm. 27
	Ellers	☐ 2	Gå til Tekst 4

27. Har du inden for de seneste tre måneder søgt job?

Ja ☐ 1 Gå til spm. 28

Nej ☐ 5

Hvis nej: Hvorfor ikke? Nævn den vigtigste grund.

1. Har fået job, som begynder senere ☐ 01
2. Forventer genansættelse i tidligere job ☐ 02
3. Sygdom, handicap ☐ 03
4. Personlige, familiemæssige forpligtelser ☐ 04
5. Er under/søger uddannelse eller skal begynde på uddannelse..... ☐ 05
6. Er på/søger pension/efterløn ☐ 06
7. Har opgivet at finde arbejde ☐ 07
8. Indkaldt, værnepligtig ☐ 08
9. Skal rejse, holde ferie ☐ 09
10. Er på orlov ☐ 10
11. Andre grunde ☐ 11

Hvis andre grunde, skriv: _____

28. Hvad mener du selv er hovedårsagen til, at du har været arbejdsløs i en periode?

1. Sprogproblemer ☐ 1
2. Diskrimination pga. min etniske afstamning ☐ 2
3. Jeg er for gammel/ung ☐ 3
4. Mangler personlige kontakter ☐ 4
5. Jeg mangler uddannelse ☐ 5
6. Uddannelsen fra hjemlandet er ikke godkendt ☐ 6
7. Andet ☐ 7

Hvis andet, skriv: _____

Tekst 4: Nu vil jeg stille dig nogle spørgsmål om dine holdninger til jobsøgning og andet.

29. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn?

- | | Helt
enig | Delvist
enig | Hverken
eller | Delvist
uenig | Helt
uenig | Ved
ikke |
|---|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| . Man kan ikke forlange at arbejdsløse personer skal flytte for at få et fast job | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| a. Man kan ikke forlange at arbejdsløse personer skal tage et arbejde, der giver færre penge til rådighed end det man har som arbejdsløs | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| b. Alle unge kvinder bør have en uddannelse | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| c. Der er nogle uddannelser, som det ikke er passende for kvinder at tage | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| d. Kvinder bør ikke arbejde, når de har et barn i alderen 1-2 år | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| e. Kvinder bør ikke arbejde, når de har et barn i alderen 3-5 år | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |

Tekst 5: Nu har jeg nogle spørgsmål om hvordan du har brugt uddannelse og erhvervserfaring fra andre lande

30. Har du på noget tidspunkt inden ankomsten til Danmark været beskæftiget som selvstændig?

Ja ☐ 1

Nej ☐ 5 Gå til spm. 31

30a. Hvor mange år var du (inden ankomsten til Danmark) beskæftiget som selvstændig?

Skriv antal år:

30b. I hvilken branche var du senest selvstændig (inden ankomsten til Danmark)?

1. Landbrug, skovbrug, fiskeri ☐ 01
2. Industri ☐ 02
3. Energi, vandforsyning ☐ 03
4. Byggeri ☐ 04
5. Handel ☐ 05
6. Hotel, restauration ☐ 06
7. Transport, kommunikation ☐ 07
8. Bank, forsikring ☐ 08
9. Offentlig administration ☐ 09
10. Militær, politi ☐ 10
11. Undervisning ☐ 11
12. Sundheds, velfærdsinstitution ☐ 12
13. Anden service ☐ 13

31. Har du på noget tidspunkt (inden ankomsten til Danmark) været beskæftiget som lønmodtager:

Ja ☐ 1

Nej ☐ 5 Gå til spm. 32

31a. Hvor mange år har du (inden ankomsten til Danmark) været beskæftiget som lønmodtager?

Skriv antal år:

31b. I hvilken branche var du senest lønmodtager (inden ankomsten til Danmark)?

14. Landbrug, skovbrug, fiskeri ☐ 01

15. Industri ☐ 02

16. Energi, vandforsyning ☐ 03

17. Byggeri ☐ 04

18. Handel ☐ 05

19. Hotel, restauration ☐ 06

20. Transport, kommunikation ☐ 07

21. Bank, forsikring ☐ 08

22. Offentlig administration ☐ 09

23. Militær, politi ☐ 10

24. Undervisning ☐ 11

25. Sundheds, velfærdsinstitution ☐ 12

26. Anden service ☐ 13

31c. Hvad var din arbejdsstilling i dette job:

Ufaglært ☐ 1

Faglært ☐ 2

Funktionær/tjenestemand ☐ 3

Andet ☐ 4

Hvis andet, skriv: _____

Hvor stor en andel af din familie i dit oprindelsesland var eller er selvstændige?

- Ingen ☐ 1
- Nogle, men ikke de fleste ☐ 2
- De fleste ☐ 3
- Alle ☐ 4
- Ved ikke ☐ 8

Filter 2:	Hvis IP ikke har været i arbejde eller været selvstændig inden ankomsten til Danmark (spm. 30 = 5 eller spm. 31 = 5).....	☐ 1	Gå til Filter 3
	Ellers	☐ 2	Gå til spm. 33

32. Har du kunnet anvende din medbragte erhvervserfaring i et job som lønmodtager i Danmark?

- Ja, i høj grad ☐ 1 Gå til Filter 3
- Ja, i nogen grad ☐ 2
- Nej, slet ikke ☐ 3
- Har ikke haft job i Danmark ☐ 4

33. Hvad mener du er de to vigtigste årsager til at du kun i nogen grad /slet ikke kan anvende din medbragte erhvervserfaring i Danmark?

Sæt kun ét kryds i hver kolonne

	Vigtigste	Næst vigtigste
Manglende danskkundskaber	☐ 1	☐ 1
Erhvervserfaring er irrelevant/forældet	☐ 2	☐ 2
Sygdom	☐ 3	☐ 3
Alder	☐ 4	☐ 4
Diskrimination	☐ 5	☐ 5
Andet	☐ 6	☐ 6

Hvis andet, skriv: _____

Filter 3:	Hvis IP ikke har en uddannelse erhvervet udenfor Danmark (spm. 9 = 1 eller 2, eller kode 0 i spm. 8)	☐ 1	Gå til Tekst 6

Ellers..... ☐ 2 Gå til spm. 35

34. Har du kunnet anvende din medbragte uddannelse i et job som lønmodtager i Danmark?

Ja, i høj grad ☐ 1 Gå til Tekst 6

Ja, i nogen grad ☐ 2

Nej, slet ikke ☐ 3

Har ikke haft job i Danmark ☐ 4

35. Hvad mener du er de to vigtigste årsager til at du kun i nogen grad/slet ikke har kunnet anvende din medbragte uddannelse i Danmark?

Sæt kun ét kryds i hver kolonne

	Vigtigste	Næst vigtigste
Manglende danskkundskaber	☐ 1	☐ 1
Erhvervserfaring er irrelevant/forældet	☐ 2	☐ 2
Sygdom	☐ 3	☐ 3
Alder	☐ 4	☐ 4
Diskrimination	☐ 5	☐ 5
Andet	☐ 6	☐ 6

Hvis andet, skriv: _____

Tekst 6: De følgende spørgsmål handler om hvad du mener er din families holdning til forskellige spørgsmål

36. Når du tænker på din familie, hvor enige eller uenige vil du så sige at de er i følgende udsagn?

	Helt enig	Delvist enig	Hverken eller	Delvist uenig	Helt uenig	Ved ikke
a. Man kan ikke forlange at arbejds- løse personer skal flytte for at få et fast job	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
b. Man kan ikke forlange at arbejds- løse personer skal tage et arbejde, der giver færre penge til rådighed end det man har som arbejdsløs	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
c. Alle unge kvinder bør have en ud- dannelse	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
d. Der er nogle uddannelser, som det ikke er passende for kvinder at ta- ge	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
e. Kvinder bør ikke arbejde, når de har et barn i alderen 1-2 år	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
f. Kvinder bør ikke arbejde, når de har et barn i alderen 3-5 år	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8

Tekst 7: De følgende spørgsmål handler om hvad du mener er dine venner og bekendtes holdning til forskellige spørgsmål

37. Når du tænker på din venner og bekendte, hvor enige eller uenige vil du så sige at de er i følgende udsagn?

- | | Helt
enig | Delvist
enig | Hverken
eller | Delvist
uenig | Helt
uenig | Ved
ikke |
|--|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a. Man kan ikke forlange at arbejdsløse personer skal flytte for at få et fast job | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| b. Man kan ikke forlange at arbejdsløse personer skal tage et arbejde, der giver færre penge til rådighed end det man har som arbejdsløs | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| c. Alle unge kvinder bør have en uddannelse | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| d. Der er nogle uddannelser, som det ikke er passende for kvinder at tage | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| e. Kvinder bør ikke arbejde, når de har et barn i alderen 1-2 år | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| f. Kvinder bør ikke arbejde, når de har et barn i alderen 3-5 år | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |

38. Hvor vigtigt er det for dig, at du opfører dig i overensstemmelse med holdningerne i din familie, når du tager beslutning omkring:

- | | Meget
vigtigt | Ret
vigtigt | Ikke
særligt
vigtigt | Slet ikke
vigtigt | Ved ikke |
|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a. Valg af ægtefælle | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 8 |
| b. Arbejde | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 8 |
| c. Uddannelse | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 8 |

39. Hvor vigtigt er det for dig, at du opfører dig i overensstemmelse med holdningerne blandt dine venner og bekendte omkring:

- | | Meget
vigtigt | Ret
vigtigt | Ikke
særligt
vigtigt | Slet ikke
vigtigt | Ved ikke |
|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a. Valg af ægtefælle | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 8 |
| b. Arbejde | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 8 |

c. **Uddannelse** ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 8

Tekst 8: De næste spørgsmål handler om din familie og om dine venner og bekendte**40. Hvilket uddannelsesniveau har hovedparten af din familie?**Almindelig skoleuddannelse/ ufaglærte..... ☐ 1Faglig uddannelse eller en kort videregående uddannelse
(fx håndværkeruddannelser, social og sundhedshjælperudd.,
socialpædagog, maskintekniker, politi) ☐ 2Mellemlang eller lang videregående uddannelse (fx tek-
nikumingeniør, lærer, sygeplejerske eller universitetsudd.) ☐ 3Ved ikke ☐ 8**41. Hvilket uddannelsesniveau har hovedparten af dine venner og bekendte?**Almindelig skoleuddannelse/ ufaglærte..... ☐ 1Faglig uddannelse eller en kort videregående uddannelse
(fx håndværkeruddannelser, social og sundhedshjælperudd.,
socialpædagog, maskintekniker, politi) ☐ 2Mellemlang eller lang videregående uddannelse (fx tek-
nikumingeniør, lærer, sygeplejerske eller universitetsudd.) ☐ 3Ved ikke ☐ 8**42. Hvilken etnisk baggrund har hovedparten af din familie?**Danskere ☐ 1Tyrkere ☐ 2Kurdere ☐ 3Andet ☐ 4

Hvis andet, skriv: _____

43. Hvilken etnisk baggrund har hovedparten af dine venner og bekendte?Danskere ☐ 1Tyrkere ☐ 2Kurdere ☐ 3Andet ☐ 4

Hvis andet, skriv: _____

44. Når du tænker på din familie, er det så få eller mange, der for tiden har et arbejde?

- Ingen ☐ 1
Kun få ☐ 2
En del ☐ 3
De fleste ☐ 4
Næsten alle ☐ 5
Alle ☐ 6
Ved ikke ☐ 8

45. Når du tænker på dine venner og bekendte, er det så få eller mange, der for tiden har et arbejde?

- Ingen ☐ 1
Kun få ☐ 2
En del ☐ 3
De fleste ☐ 4
Næsten alle ☐ 5
Alle ☐ 6
Ved ikke ☐ 8

46. Jeg vil nu bede dig om at tænke på par (ægtepar og samlevende) i din familie.

I hvor mange af disse par er kvinden for tiden hjemmeglående?

- Ingen ☐ 1
Kun få ☐ 2
En del ☐ 3
De fleste ☐ 4
Næsten alle ☐ 5
Alle ☐ 6
Ved ikke ☐ 8
-

47. Og tænk nu på par (  gtepar og samlevende) blandt dine venner og bekendte.

I hvor mange af disse par er kvinden for tiden hjemmegående?

- Ingen ☐ 1
 Kun få ☐ 2
 En del ☐ 3
 De fleste ☐ 4
 Næsten alle ☐ 5
 Alle ☐ 6
 Ved ikke ☐ 8

Tekst 9: Her kommer nogle spørgsmål om dit forhold til andre mennesker

48. Hvor stor tillid har du til følgende personer og institutioner?

	Rigtig megen	Megen	Nogen	Lidt	Ingen	Ved ikke
a. Din kommune	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
b. Din familie	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
c. Dine kolleger	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
d. Dine danske venner	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
e. Folk fra mosk��en/kirken	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8

49. Hvor bor de personer, som du bruger mest tid sammen med i din fritid?

- I samme kvarter/område ☐ 1
 I samme by ☐ 2
 I en anden by ☐ 3
 Andet ☐ 4

Hvis andet, skriv: _____

50. Hvem er det bedst for etniske minoritetsgrupper at bo sammen med i boligkvarteret?

- Sin egen etniske gruppe ☐ 1
- Danskere ☐ 2
- Både egen etniske gruppe og danskere ☐ 3
- Det er ligegyldigt ☐ 4
- Andet ☐ 5

Hvorfor? Skriv: _____

51. Hvilken etnisk baggrund skal ægtefællen helst have hvis man er [etnisk gruppe]?

- [etnisk gruppe] ☐ 1
- Dansk ☐ 2
- Anden etnisk gruppe ☐ 3
- Det er ligegyldigt ☐ 4
- Ved ikke ☐ 8

Hvorfor? Skriv: _____

52. Hvem har du mest kontakt med i din fritid?

- Danske venner ☐ 1
- Venner med samme etniske baggrund som dig selv ☐ 2
- Både danske venner og venner, som har samme baggrund som dig selv ☐ 3
- Venner, som kommer fra flere forskellige lande ☐ 4
-

53. Forestil dig en situation hvor et par, der bor sammen, skal blive enige om, hvem der skal lave husarbejdet og passe børnene. Hvem mener du skal lave følgende?

	Kun manden	Mest manden	Manden og kvinden skal deles ligeligt om det	Mest kvinden	Kun kvinden	Ved ikke
Indkøb?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
Passe børn?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8

54. Hvilken pasning mener du er bedst for børn i forskellige aldersgrupper?

(Sæt ét kryds i hver kolonne)

Børn i alderen:

	½-1 år	1-2 år	3-5
Mor/far	☐ 1	☐ 1	☐ 1
Slægtninge i husstanden	☐ 2	☐ 2	☐ 2
Slægtninge uden for husstanden	☐ 3	☐ 3	☐ 3
Offentlig pasning (børnehave, vuggestue, dagpleje)	☐ 4	☐ 4	☐ 4
Andet	☐ 5	☐ 5	☐ 5

Hvis andet, skriv: _____

55. Hvor meget mener du at en kvinde bør arbejde uden for hjemmet?

	Heltid	Deltid	Slet ikke	Ved ikke
a. Efter at have giftet sig, men før hun får barn....	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 8
b. Når hun har barn i alderen 1-2 år	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 8
c. Når hun har barn i alderen 3-5 år	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 8

56. Hvor vigtige er hvert af de følgende områder i dit liv?

	Meget vigtigt	Ret vigtigt	Ikke særligt vigtigt	Slet ikke vigtigt	Ved ikke
d. Arbejde	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 8
c. Familie	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 8

57. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn?

	Helt enig	Delvist enig	Hverken eller	Delvist uenig	Helt uenig	Ved ikke
a. At arbejde er en vigtig del af livet pga. det faglige eller sociale ind- hold	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
b. Det er ens pligt overfor samfundet at arbejde	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
c. Et demokrati kan have problemer men det er bedre end andre styre- former	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
d. Demokratier er ubeslutsomme og der er for meget snak og for lidt handling	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8

58. Hvad er din religion?

Kristendom	☐ 1
Jødedom	☐ 2
Islam	☐ 3
Buddhisme	☐ 4
Hinduisme	☐ 5
Anden, skriv:	☐ 6
Ingen	☐ 7

59. anbefaler din religion dig at stemme ved valg (fx kommunevalg eller valg i boligforeningen)?

Ja	☐ 1
Nej	☐ 2
Ved ikke	☐ 8

60. anbefaler din religion dig at deltage aktivt på arbejdsmarkedet?

Ja	☐ 1
Nej	☐ 2
Ved ikke	☐ 8

61. **Anbefaler din religion dig at deltage aktivt i dit samfund omkring dig (fx i foreninger eller i det kvarter, hvor du bor)?**

Ja ☐ 1

Nej ☐ 2

Ved ikke ☐ 8

62. **Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn?**

- | | Helt
enig | Delvist
enig | Hverken
eller | Delvist
uenig | Helt
uenig | Ved
ikke |
|--|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a. Religion er et privat og personligt anliggende | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |
| b. Religion bør være det absolutte fundament for samfundets styreform | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |

63. **Hvilke af disse udsagn som jeg nu læser kommer tættest på din opfattelse af den religiøse bog (Biblen, Koranen, etc.) som anvendes indenfor din religion?**

- a. **Som en ufejlbarlig vejledning fra Gud, som skal efterfølges ubetinget** ☐ 1
- b. **Som en vejledning fra Gud, videregivet af mennesker, der bør også ses i en historisk sammenhæng** ☐ 2
- c. **Som et dokument, der indeholder meget visdom, men ikke kan forstås som guddommeligt** ☐ 3
- d. **Som et dokument, hvis budskab er forældet** ☐ 4
- e. **Ved ikke** ☐ 8

Filter 4: Hvis IP er muslim - kode 3 i spørgsmål 59	☐ 1	Gå til spm. 65
Hvis IP er kristen – kode 1 i spørgsmål 59	☐ 2	Gå til spm. 66
Andre	☐ 3	Gå til spm. 67

64. Hvad har du især søgt vejledning om hos en imam indenfor det sidste år?

Anliggender i forhold til min ægtefælle ☐ 1

Anliggender i forhold til mine børn ☐ 2

Anliggender i forhold til det sted jeg bor (naboer etc.) ☐ 3

Anliggender i forhold til mit job ☐ 4

Anliggender i forhold til det danske samfund ☐ 5

Anliggender i forhold til det land, som jeg kommer fra ☐ 6

Andet, skriv: ☐ 7

Jeg har ikke opsøgt en imam i det sidste år ☐ 8

Gå til spm. 67

65. Hvad har du især søgt vejledning om hos en præst indenfor det sidste år?

Anliggender i forhold til min ægtefælle ☐ 1

Anliggender i forhold til mine børn ☐ 2

Anliggender i forhold til det sted jeg bor (naboer etc.) ☐ 3

Anliggender i forhold til mit job ☐ 4

Anliggender i forhold til det danske samfund ☐ 5

Anliggender i forhold til det land, som jeg kommer fra ☐ 6

Andet, skriv: ☐ 7

Jeg har ikke opsøgt en præst i det sidste år ☐ 8

66. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn, om de religiøse lærde indenfor det religiøse samfund, som du er en del af?

	Helt enig	Delvist enig	Hverken eller	Delvist uenig	Helt uenig	Ved ikke
a. De lærde har ikke behov for speci- el kendskab til Danmark, da vores religion ikke har noget med Dan- mark at gøre	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8
b. Generelt er de religiøse lærde ikke gode nok til at tilpasse sig den danske kultur	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	☐ 8

Tekst 10: Jeg vil nu stille nogle spørgsmål på en lidt anden måde
67. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn?

- | | Helt
enig | Delvist
enig | Hverken
eller | Delvist
uenig | Helt
uenig | Ved
ikke |
|---|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a. Der er nogle områder, hvor unge kvinder ikke bør uddanne sig | ☐ 1 | ☐ 2 | ☐ 3 | ☐ 4 | ☐ 5 | ☐ 8 |

68. Nogle mener, at kvinder med børn i 3-5-års alderen bør gå hjemme og passe børnene, mens andre mener at det er vigtigt at kvinderne skal være i arbejde. Hvordan kan du bedst beskrive din holdning på en skala fra 0 til 10 hvor 0 betyder, at kvinder bør være hjemme med børnene og 10 betyder at hun skal være aktiv på arbejdsmarkedet?

Bør passe

børnene hjemme

Bør være i arbejde

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10

Tekst 11: Til sidst kommer nogle spørgsmål om dig selv
69. Hvor mange voksne familiemedlemmer bor du sammen med (18 år eller derover)?

Skriv antal:

70. Hvor ofte er du sammen med din øvrige familie i Danmark (dvs. dem, du ikke bor sammen med)?
Dagligt..... ☐ 1Flere gange om ugen ☐ 2Flere gange om måneden ☐ 3Flere gange om året ☐ 4Sjældnere ☐ 5Har ingen øvrig familie i Danmark ☐ 6Ved ikke ☐ 8

71. Hvor ofte er du sammen med venner og bekendte?

- Dagligt..... ☐ 1
- Flere gange om ugen ☐ 2
- Flere gange om måneden ☐ 3
- Flere gange om året ☐ 4
- Sjældnere ☐ 5
- Har ingen venner og bekendte i Danmark ☐ 6
- Ved ikke ☐ 8

72. Hvordan vil du beskrive dig selv? Som dansker, som [egen etniske gruppe] eller begge dele?

- Dansker ☐ 1
- [egen etniske gruppe] ☐ 2
- Begge dele ☐ 3

Skriv sluttidspunkt:

Minut:

DISSE SPØRGSMÅL SKAL INTERVIEWEREN BESVARE
G1.

Interviewer ID:

--	--	--	--	--	--

G2 Interviewers kønMand ☐ 1Kvinde ☐ 2**G3. IP's danskkundskaber**IP taler flydende dansk..... ☐ 1IP taler og forstår kun dansk med besvær ☐ 2IP taler kun meget lidt dansk ☐ 3IP taler og forstår ikke dansk ☐ 4**G4. Hvilket sprog er interview gennemført på?**Dansk ☐ 1Tyrkisk ☐ 2Kurdisk ☐ 3Persisk (farsi) ☐ 4Blanding ☐ 5

Gå til spm. G6

G5. Taler Du selv dette sprog?Ja, flydende ☐ 1Ja, forstår ☐ 2Nej ☐ 3**G6. Er interview gennemført med tolkebistand?**Ja, professionel tolk ☐ 1Ja, med tolkebistand af andre ☐ 2

Skriv hvem _____

Nej ☐ 3

G7. Var der andre tilstede, som blandede sig i interviewet?Ja ☐ 1Nej ☐ 2

Gå til spm. G9

G8. Hvem var det?

(Gerne flere svar)

Mand/kone/samlever ☐ 1Søn/datter (inkl. stedbarn, adoptivbarn, plejebarn
og samlevers barn) ☐ 1Forælder/svigerforælder/stedforælder/samlevers
forælder ☐ 1Andet familiemedlem ☐ 1Andet ikke-familiemedlem ☐ 1Ved ikke ☐ 1**G9. Havde du generelt en fornemmelse af, at IP ikke forstod spørgsmålene?**Overhovedet ikke ☐ 1Næsten ikke ☐ 2Af og til ☐ 3Ofte ☐ 4Meget ofte ☐ 5Ved ikke ☐ 8**G10. Bad IP om at få præciseret nogen af spørgsmålene?**Overhovedet ikke ☐ 1Næsten ikke ☐ 2Af og til ☐ 3Ofte ☐ 4Meget ofte ☐ 5Ved ikke ☐ 8

Hvis Ja: Skriv hvilke _____

G11. Havde du en fornemmelse af, at der var nogle af spørgsmålene, IP helst ikke ville besvare?

Overhovedet ikke ☐ 1

Næsten ikke ☐ 2

Af og til ☐ 3

Ofte ☐ 4

Meget ofte ☐ 5

Ved ikke ☐ 8

Hvis ja: skriv hvilke: _____

G12. Havde du en fornemmelse af, at IP forsøgte at besvare spørgsmålene, så godt

Overhovedet ikke ☐ 1

Næsten ikke ☐ 2

Af og til ☐ 3

Ofte ☐ 4

Meget ofte ☐ 5

Ved ikke ☐ 8

G13. Var der spørgsmål som IP havde særligt svært ved at svare på?

Ja ☐ 1

Skriv hvad: _____

Nej ☐ 5

G14. Havde du fornemmelse af, at dit eget køn betød noget for interviewresultatet?

Ja ☐ 1

Skriv hvad: _____

Nej ☐ 5

G15. Hvis du har yderligere kommentarer til interviewet, bedes du skrive dem herunder:

G16. Hvad er dit indtryk af IPs mening om IP brevet?Godt/har ikke bemærket problemer ☐ 1Dårligt ☐ 2

Hvad var problemet? _____

G17. Er det din vurdering, at det har været en god eller en dårlig idé, at IP brevet var vedlagt på både dansk og tyrkisk?God idé ☐ 1 Gå til spm. G19Dårlig idé ☐ 2 Gå til spm. G18Ved ikke ☐ 8 Gå til spm. G19

G18. Hvad ville fungere bedre?IP brev kun på dansk ☐ 1IP brev kun på tyrkisk ☐ 2Andet ☐ 8

Hvis andet, skriv hvad: _____

G19. Gennemførte du interviewet som telefoninterview eller som besøgsinterview?Telefon interview ☐ 1Besøgsinterview ☐ 2

G20. Har det været vanskeligt at få fat i IP?Ja ☐ 1

Skriv hvad problemet var: _____

Nej ☐ 5

G21 Har du gjort noget særligt i denne undersøgelse for at få fat i IP og som du synes virkede godt?

Ja (noter hvad du har gjort): _____
